

Breizh Brevez

KORANTIN RIOU :
EVID EUN TAOL LOA-BOD

PAOTR JEG :
Endro da Fantan Sant Jeg

Kumunded europa hag ar yezou bihan

N° 78 - 1984

BRUD NEVEZ

Kelaouenn vrezonég mizieg.

Niverenn 78.
Miz here 1984

Rener: Andreo Merser.
Sekretour: Jakez Salaun.

An oll lizerou ha skridou a zo da veza kaset da Brud Nevez, 6, ru Beaumarchais, 29200 Brest.

Priz an niverenn-mañ: 10 lur.

Koumanant bloaz:

- priz ordinal: 70 lur.
- koumanant-skoazell: azaleg 80 lur.
- broiou estrañjour: 100 lur.

Eur houmanant a dalv evid 10 niverenn.

Ar chekennou-bank a zo da veza kaset war-eeun da: Brud Nevez, 6, ru Beaumarchais, 29200 Brest.

Ar chekenou-post a zo da veza lakaet war K.R.P. « Brud Nevez » 893-94 P Roazon.

Ar houmananchou evid ar broiou estrañjour a zo da veza kaset, e arhant peb bro, da: Dawson-France, B.P. 40, 91121 Palaiseau Cedex France.

I.S.S.N.: 0399-7014.

C.P.P.A.P.: 34 627.

Disklêriet hervez al lezenn:

Moulet ez-prevez gand Brud Nevez.

C. evid an oll bennadou.

N'eus ket a aotre da adembann eur pennad euz Brud Nevez heb beza bet an aotre d'henn ober.

Ar skridou hag ar pennadou a vez embannet e Brud Nevez n'emaint ket da veza lakaet war gont ar gelaouenn heh-unan, war gont ar re o-deus skrivet anezo hebken. Ar skridou ne vint ket embannet a vo kaset endro ma vez tu.

Paeroniet e vez **Brud Nevez** gand **Emgleo Breiz**
Publié avec l'aide du **Centre National des Lettres**

Taolenn

Naig Rozmor: Proella.....	3
Naig Rozmor: Meulgan.....	4
Eluned Rees / Mikael Madeg: Paotred koz.....	5
Marged Ellis / Mikael Madeg: Yann kement den.....	6
Korantin Riou: Evid eun taol loa-bod.....	7
Paotr Jeg: Endro da Fantan Zant Jeg.....	39
A. Keravel: Kumunded Europa hag ar yezou bihan.....	53
A.K.: Radio ha T.V.....	55
A. Keravel: Troiad e Breiz Enklaskerien Europa.....	57
Kemennou.....	60

Proella

Pa zigouezo er bloaz-mañ
An daou euz a viz du
Va bleuniou kala-goañv
A zougin e pe du?

Daoust hag e rin Proella
Gand eur groazig koar
Evel e enez Eusa
Va-unan em glahar?

O nann mammou, me ho ped,
Tavit hoh hirvoudou
Pa helloh mond d'ar vered
Da buched war ho peziou.

Soñjit 'ta ez eus mammou
Ha n'o-deus bez ebed
N'eo ket fellet d'an Ankou
Rei dezo eun arched.

Setu e reont Proella
Dre guz en o halon
Evel e enez Eusa
En enor d'an anaon.

Naig Rozmor.

Meulgan

Mevel paour, an dra genta 'zo bet desket dit
Eo plega d'ar mestr, d'al labour, d'an dienez kriz
Ha plega euz oll vellou livenn da gein
Chom dilavar 'vel an douar mud.

Da blanedenn ne dañve morse douster an heol
Evid an dud all, en hañv, ar gwenan a gan
Evidout-te. mevel paour, ar gwenan a flemm,
Kanevedenn ebed war wel.

Sav da gein, an amzer-ze zo echu pell 'zo
Paouez bremañ da grena, da gromma prim
Na voustr ket ken, den sklav, war da gov krin
Rag n'eus fouet ebed ken dreist da benn.

Lod a gerz war bali ledan ar galloud yud
Prest da vresa an neb a gredfe sevel da stourm,
An neb a dro e benn da ouela dre guz.
Ra vezint diskaret d'o zro.

Naig Rozmor

Paotred koz

Ema ar baotred koz
O sacha o chas koz
A-hed ar ribennou kaled,
Leun gwarizi
Dre ma'z on yaouank,
Dre m'emaon o redeg
He-biou dezo.
Spia a reont ouzin
Euz a-zindan o zokou melen
En o daoulagad eur seurt hirèz,
Soñj o-deus euz redadegou,
Soñj euz merhed yaouank
A veze o selled outo,
Soñj euz paotred koz
O sacha o chas koz
Pa vezent-int o redeg.

Eluned Rees.
„Hen ddynion“

Brezoneg gand **Mikael Madeg**

Yann Kement-den

Prouet e oa dichipod e oa anezañ,
En e fichenn etasivil,
Renta-kontou skol,
Kartenn asurañs,
Eun den yah e oa -
Setu a lavare e fichenn yehed.
Hag eur blenier aketuz,
Hervez e vad-da-gas-karr.
Labourad a reas e gementad amzer,
Hag eur moñtr aour en-oe o vond war e leve.
Erfin, karantez a vagas zoken
Eur wech,
Hag eur santifikad en-devoe d'henn proui
Kerkoulz ha tri da gaoud e ano er statistikou,
Da genderhel ar ouenn.
Gand an amzer o trei
E oe enskrivet e varo war eun tamm paper
D'e zerhel a-ratre
Asamblez gand peurrest e vuhez
Ano 'zo ne oa ket evuruz
Med seurt n'ez eus da broui an dra.

„John Jones“
Marged Ellis

Brezoneg gand Mikael Madeg

EVID EUN TAOL LOA-BOD

Pez-c'hoari en eun arvest
gand Prolog hag Epilog ,
savet gand **K. Riou**.

Hervez an danevell **La Louche**,
bet savet e galleg gand **H. QUEFFLEC**,
troet e brezoneg gand **K. Riou**,
hag embannet war **Brud Nevez**, niv. 11.

TUD AR C'HOARI

An tamallad	Loeiz Lannuzel
Tud al lez-varn	Ar Pennbarner Ar Prokolor An Alvokad
Ouspenn	Daou eil-varner Urcher ha grefier Gwarded Durand P. Y. hag 8 jure all.
Testou	Direzon Jañ-Mari, eil vêr Bae. Kabillig Marianna, plah yaouank koz, keginourez Perroz Gabriel, mevel braz Lannuzel Ar Gall Maharit, intañvez, keginourez. An Hegarad Lomm a Gervran, foeter-hent.
Ouspenn	Kor ar beorien, er zal, ha d'ar fin, war al leurenn. Eur goulenner er zal. Daou lenner kazetennou Eur houblad bombard-biniou
	Emaom er bloaveziou 1935 ha 1936. An abadenn a dremen e Lez-Varn Gemper.

PROLOG

(Eun den a zeu war 'r ragleur, eur gelaouenn gantañ en e zorn).

Eur vouez er zal

Petra 'nevez?

An den war 'r ragleur, *goude dispaka ar gelaouenn*
« KOG KIMPERL, p. 3:

BAE

Eun trist a friko

An Aotrou Yann Ar Penndu, foeter-hent, deut gand kalz a vignoned da gemer perz, evel m'ema ar hustum, en eur friko braz, e Bae, a zo marvet deh, war-dro pemp eur goude kreisteiz. Sañset diwar eun taol loa-bod distaget war e benn, gand an Aotrou Loeiz Lannuzel, ar heginer brudet ha mestr ar friko, war eun digarez ha n'eo ket gwall-sklêr beteg-henn. Kraouiet eo bet an Ao. Lannuzel e prizon Kemperle.»
(An den a guita ar ragleur). Bomm sonerez: eil lodenn « Matilin an Dall»).

(A-benn eur pennadig-amzer, eun den all a zeu war 'r ragleur, eur gelaouenn dispaket gantañ en e zorn).

Eur vouez er zal

Hag a nevez?

An den war 'r ragleur
Lenn a ran war KOG KORNOG, keleier KLT, euz an 10 a viz even 1936:

KEMPER

Breujou nevez-amzer 1936

Ar Pennbarner a vo an Ao. Bolzer, kuzulier e Lez-Galv Roazon. Eilet e vo gand an Ao. Ao. Barz ha Diaskorn, euz Lez-Varn Gemper. Eun afer hebken war ar roll: an hini anavezet abaoe bloaz dindan an ano « Al Loa-Bod », pe afer Loeiz Lannuzel, tamallet dezañ beza roet

taoliou hag o-defe lazet, heb menoz d'henn ober, eur paour-kêz treu,
e-pad eur friko e Bae, e-kichen Kemperle.

Ar Prokolor a vo an Ao. Lostanlenn, euz Lez Kemper. Divennet
'vo an tamallad gand Mestr Olier, euz breutaouriez Brest. – Pemp
test.

Ali a-bouez: peb tra a vo e brezoneg. Ar pez a zo deread-rik... ha di-
hortoz-krenn!

Eur vouez er zal

Erfin!

An oll

Erfin!(*Stlakadeg daouarn*).

(*Nebeud amzer goude e klever tud o tond er zal. Kana 'reont, war don
« Gwerz Kêr-Iz »:*)

Klevit, klevit, eur zon nevez
A-ziwar-benn eur paourig-kêz
Zo bet lazet 'pad eur friko,
Astennet 'tal eur beholo!

Yann Ar Penndu, anvet Yann Vraz,
A foete hent euz Beg ar Raz
Da Vro-Wened, euz Keranna
Da Remungol ha Komana.

(*Mouez skiltr eur vaouez*)

Da viz even pemp ha tregont
E tilezas parrez ar Pont
Evid diskenn laouen ha gê
Da barrez Bae, 'tal Kemperle.

(*An oll*):

Sañset eno 'vefe chervad
'Vid an oll dud a houffe mad,
War gont ar Mêr, leun a fouge:
E bennherez a zimeze.

(*Ar ouel a zav. Eur zal lez-varn; eun daolig dirag ar varmerien, warni
eur mell loa-bod houarn*).

Ar vaouez

Eun drugar...

Eun Urcher

Al lez!

(*Ar varmerien a gemer o flas*). (*Eur hlohig a ditirin*).

Pennbarner

Ema digor breujou nevez-amzer 1936!
Gwarded, lakit da zond-tre an tamallad.

Moueziou er zal

'Ma 'tond! 'Ma 'tond! Hou-ou...

(Lannuzel a zeu-tre, eur gward a-raozañ, eun all war e lerh).

Ar Pennbarner

Peuh!

Ano, lesano, peur ha peleh ez oh ganet, ho micher ha chomleh.

Lannuzel

Lannuzel Loeiz Klaoda Yann Bèr, ganet d'an dri a viz meurzh 1890, e Sant-Tegonneg, Bro-Leon, tineller, o chom e Montroulez, 15, ru ar Gernez.

Ar Pennbarner

Urcher, tennit d'ar blouzenn anoioù an douidi pe jureed.

(An urcher a denn d'ar blouzenn an anoioù, hag a lenn anezo):

Durand Pèr-Yann, labourer-douar, Plomeur.

Kabioh Jañ-Mari, martolod war e leve, Santeg.

Alvokad

Nahet!

An Urcher

Gwezangar Kristof, marichal, Pont-e-Kroaz.

Molis Loeiz, implijad, Konk-Kerne.

Kerdrasñ Matilin, perhenn, Plonevez-Porze.

Ar Floh Edern, bouloñjer, Langolen.

Kariou Alan, labourer-douar, Mahalon.

An Ostiz Yann, ostiz, Montroulez.

Alvokad

Nahet!

An Urcher

Lala Sezni, beziner, Plougerne.

Ar Rest Paol, marhadour-gwin, Lanniliz.

Tangi Gwenole, botaouer, Skaer.

(An douidi o-deus kemeret o flas, a-feur m'int bet anvet).

Ar Pennbarner

Aotrounez Toudi,

Toui a rit teurel evez braz ouz an tamallou a-eneb Lannuzel Loeiz;

toui a rit barn hebken hervez ho koustiañs-kalon, evel den onest ha

dieub, heb kasoni na fals-mignoniez;

toui a rit chom heb kaoud darempredou gand an dud a-ziavêz keid ha ma pado ar prosez, ha derhel dindan siell kement tra c'hoarvezet e-pad ar guzuliadeg, zoken pa vezo echu ganeoh ho kefridi.

Savit ho torn ha lavarit: « Toui a ran », pep hini d'ho tro, ha pa vezoh galvet.

An Urcher

Durand Pèr-Yann.

Durand

Toui 'ran!

(h.a....)

Ar Pennbarner

Grefier, lennit ar skrid-taamall. Lannuzel, selaouit gand evez.

Grefier

(Buan hag unton)

Lannuzel Loeiz Klaoda Yann-Bèr, ganet d'an dri a viz meurzh 1890, e Sant-Tegonneg, Bro-Leon, tineller, o chom e Montroulez, 15, ru ar Gernez, a zo tamallet dezañ beza lazeta, heb menoz d'henn ober, gand eur venveg bloñsuz, d'ar zeiteg a viz even 1935, e Bae, e bro-Gemperle, Yann Ar Penndu, lesanvet Yann Vraz, klasker-bara.

Ar Pennbarner

Lannuzel... da genta eun nebeud goulennoù diwar-benn ho puhez. Penaoz eo tremenet ho pugaleaj hag ho yaouankiz?

Lannuzel

O! 'vel bugaleaj ha yaouankiz kalz tud all. Er skol on bet; d'ar bloaz tri, am-eus tapet va zantifikad – ar pezh a oa ral d'ar mare-ze –

Ar Pennbarner

Hag hervez ho skolaer, e oah eur paotr sentuz, kempenn ha dornet-mad.

Lannuzel

Bennoz Doue dezañ, Aotrou Barner... Neuze ez on eet da zeskard keginer gand Yann Ar Palud, mestr « Al Leon Aour », e Montroulez. Echou ganin va amzer pôtr-micher, ez on chomet da vevel eno... Va hoñje am-eus greet en 48ved, rejumant war droad, e Gwengamp.

Ar Pennbarner

Netra da lavared diwar-benn an daou vloavez-se, nemed ez oh bet anvet da gorporal c'hweh miz a-raog fin hoh amzer. Ha goude?...

Lannuzel

Goude?... Distroet on da di Yann Ar Palud.

Ar Pennbarner

Ha dimezet oh gand Chanig, merh an ti, pennherez, d'ar zeiteg a viz gouere 1914.

Lannuzel

Allaz! Gwall-verr eo bet on eurusted! Galvet on bet d'an arme d'an dri a viz eost, hag ar brezel am-eus greet, penn-da-benn. Chañs am-eus bet: n'on bet na gloazet, na prizoniad, hag eun testeni a veuleudi am-eus bet digand va horonal, an Aotrou a Gerdavid.

Ar Pennbarner

A zo gwir. Echu ar brezel ho-peus kemeret penn ar stal?

Lannuzel

Ya. Kozig e oa va zad-kaer, skuizet e oa bet e-pad ar brezel, ha va gwreg ivez (Doue d'he fardono!)

Ar Pennbarner

Penaoz ho-peus kaset endro « Al Leon Aour », azaleg 1920?

Lannuzel

Euz va gwella, Aotrou Barner, euz va gwella. Mad-tre zoken, hervez ar glianted.

Montroulez a oa neuze eur gêrig darampredet-brao. El « Leon Aour » (*gand eun tamm fouge*) on-oa eur zal tri-hant plas, gand eun trepas gweret, ennañ eur stivell ha plant glaz. Plijed a ree va zi, ha va heusteurenn, kredabl, d'an dud. Mestr e oan-me war diadou, maneradou asiedou!

Dre froudenn, pe 'vid ar blijadur da rei din pour, tud-tre, dezo moneiz-braz, kirri-tan ha toud – tud a galite – a starde din va dorn, a lare din eur gerig bennag. Hag em êz, kredit ahanon, en em gaven ganto. Gand va zavañjer gwenn-splann ha va zok gwenn e oan-me, evito, eun den, ha nann eur mevel. Va ano a veze er hazetennou...

Ar Pennbarner

Perag 'ta ho-peus dilezet, e 1931, eur stal ostizet ken brao?

Lannuzel

En amzer-ze, c'hwi 'oar, Aotrou Barner, ez ee an traou war fallaad. An enkadenn, diouz ma lavar ar journaliou. Ar yenn, ma karit,...« la crise ». Komprenet 'm-eus e oa va stal o trei da stalig.

Ar Pennbarner

Ha neuze?

Lannuzel

Neuze, klasket am-eus kenderhel gand va labour, en eur mod all. Ne felle ket din e kouezfe va mevelien ha mitizien er vizer gand an dilabour. Ha pegwir n'ez eus micher zod e-bed, ez on kroget d'ober frikoiou war 'r mêz. Telefoni – pellgomz, ma karit – a reed din, ha setu-me gand va zafarou ha va skipaill. Ya, me, amañ hirio dirazoh, me, greet 'm-eus frikoiou c'hweh kant, seiz kant den. O! sur, chemed, micher am-oa. E gwirionez, n'hellfe ket n'eus forz piou beza maill er vicher-ze!

Prokolor (*goapauz*)

Na ganit ket re uhel ho meuleudi, Lannuzel!

Alvokad (*goapauz*)

An Aotrou Prokolor, piou 'oar? an Aotrou Prokolor, eñ e-unan, e-nije karet beza ouz taol en eur friko, p'edo an Aotrou Lannuzel o ren ar gegin! Salokras...

Lannuzel

Ar wirionez, Aotronez, ar wirionez, ha tra ken, a laran deoh... Ha gand an amzer, hag en eur daoler evez, on deut da veza barrekoh-barreka. Miliadou a dud a zougfe testeni...

Prokolor

Ne weler ket – ha pell ahann! – penaoz ez oh deuet da veza an tamal-lad ez oh hirio – na zizoñjit ket – peogwir – hervezoh – e vleunie ken brao ho stal!

Lannuzel

Allaz! Aotrou Prokolor! Tagnouzig e teuen da veza. Eun nebeud

gwalleuriou a oa c'hoarvezet ganin dija, pegwir e oa maro va gwreg (Doue d'he fardono!) ha va loan.

En em daolet am-oa da eva. O! eun disterraig: eur veradennig re eur wech an amzer, pa vezen skuiz pe dregaset. N'eus forz, n'oan mui em bleud, evel a-raog!

Neuze, war 'r mêz, n'anavezont ket an doareou deread.

Ar Prokolor

« Plouked », keta? Na plijusoh ober war-dro ho pourhizien, e Montroulez!

An Alvokad

(Feuket). Penaoz, Aotrou Prokolor, c'hwi eo hag a gomz evel-se?

Lannuzel

Bez' reent urziou din. Ha taskagnad! ha pismiga. Va dismegañsi! Pa zoñjan o-deus va rediet eun drovez da zervicha diou wech kig yar er memez pred: kig yar gand koaven ha goude, kig yar rostet. Eur vez! Goud' ouzon, gellit 'mije stlepel outo tok ha tavañcher!

An Alvokad

Ha reiz e vije bet!

Lannuzel

Marteze 'walh; med petra 'fell deoh, p'emaoh paket el las!

Ar Prokolor

Vatel ar « blouked »!

Lannuzel

Vatel?... N'anavezan ket ar henseurt-se. Med ma pismigent, ar « blouked », 'vel ma larit-c'hwi, ma pismigent, e pëent. Eur houlez 'oa 'vid-se: (euruz o konta) p'edont war-nes sevel diouz taol, leun a win hag a voued, reud diwar eur pred dispar ha fonnuz, neuze e tispakent deoh dioustu o billejou, hag 'n eur hoarzin! An deiz war-lerh o-dije taskagnet, goulet rabat, Ne hortozen ket 'vad!

Ar Prokolor

Setu eun den euruz, leun a fouge ennañ diwar e labour, o rastellad arhant, spontuz, hag a laz eur paour-kêz treu gand eun taol loa-bod,

16

war zigarez eur skudellad bevin-karotez!

Lannuzel

An argant, konta 'ra, n'eo ket toud 'vad! Hag ar stad a reer ahanoh? « Te », din, a larent oll. Loh oa enno o konta hag e oa me, ar heginer ken brudet, aôze o frikoio! Yen e chomen ganto, memestra, ha kredi 'ran e plije dezo va doareou, rag santoud 'reent e-giz-se e oan-me eur gwir vestr. Kaozeal 'reent ouzin a-vad 'vel ouz eur hamarad: « Ped pemoh 'vo dao 'vid kement-se a dud? Pegement e kresko da briz ma lakeer ouspenn eur pladad pesked? »

Ar Prokolor

Gwall-bell ez it, Lannuzel, da glask pemp pao d'ar maout. (Imoret) Na zizoñjit ket emaoñ amañ tamallet deoh beza lazet eun den. Ha nann evid kana deom ho prud hag...

Ar Pennbarner

'Chifit ket, Aotrou Prokolor. Emaon ganti. Lannuzel, kontit deom, berr-ha-berr – mar gellit – ho friko diweza, d'ar 16 a viz even 1935.

Lannuzel

Setu: d'an 10 a viz even, e telefoner – e pellgomzer – din, euz eun atant pinvidig, en eur horn kollet, e penn pella an departamant, e Bae, evid tri fred c'hweh kant den. Eul lein, eur verenn, pe gentoh, eur verenn hag eur goan, 'giz ma laront du-hont, gand antronoz eul lein adfriko. Pell 'oa eun tammig, med argant brao da honid.

Ar Prokolor

Argent! An arhant a gont 'ta, Lannuzel!

Lannuzel

Asanti 'ran! Enkrez oa ennon dre ma ne oa ket a zal a-ratoz, ha red e vije din labourad dindan teltou hag gand taolioù war varhou; ar wech kenta a-vad ne oa ket; en em zibab a rafen-me, ha brao.

Ar Pennbarner

Mad eo, Lannuzel... Urcher, galvit an test kenta, an Aotrou Direzon Jañ-Mari.

An Urcher

An Aotrou Direzon Jañ-Mari! (Direzon a zeu tre).

17

Ar Pennbarner

Ano, lesano, peur ha peleh ez oh ganet, ho chomleh ha micher.

Direzon

Direzon Jañ-Mari, ganet e Bae, d'an 20 a viz gwengolo 1905, peizant, o chom e Kergroez, eil-vêr Bae.

Ar Pennbarner

Touit lavared ar wirionez, penn-da-benn, ha tra ken. Savit ho torn dehou ha lavarit: « Toui a ran!»

Direzon

Toui 'ran!

Ar Pennbarner

C'hwi oa e friko merh Aotrou Mêr Bae, eveljust. Kontit deom petra ho-peus gwelet ha klevet diwar-benn an trouz savet etre an tamallad hag an Aotrou Yann ar Penndu, lesanvet Yann Vraz.

Direzon

(O konta eun istor). Eur friko, eur chervad dispar, Aotrou Barner. C'hweh kant bennag e oam, tud diwar-mêz. Ar pezh ne vir ket e oa eno eur hannad, daou noter ha tri medisin. Va Aotrou Mêr-me a zimeze e verh nemeti, Katell, gand mab Job Salaun, eur peizant, pinvidig, euz parrez Moelan, ha prezidant ar zindikad.

Ar Pennbarner

(Droug ennañ). N'eo ket evid adober an embannou emaozh aze, Aotrou Direzon. Petra ho-peus da lavared diwar-benn an torfet a damaller da Loeiz Lannuzel?

Direzon

Netra, Aotrou Barner, netra. Kazeg du-mañ 'zo kouezet klañv. Setu n'on ket deut d'an adfriko. Med eul lip-e-bao oa bet an devez kenta.

Ar Pennbarner

Mad; echu evidoh.

Lannuzel

(Fouge ennañ). Ya, beh 'oa bet 'vid rei plijadur d'an oll gompagnunez, med brao-brao e oa troet an traou, 'vel ma lavare an Aotrou eil-vêr, trugarez dezañ. Ar hig yar, distaga 'ree diouz an eskern, heb

ma vije red chuka 'nezañ. Taolit pled, Aotrou Barner, chuka 'reent memestra.

Ar Pennbarner

« Plouked », ma oant. Ya, gouzoud a ouzom an diskan.

Ar Prokolor

(Taer). Gwell eo beza « plouk », Lannuzel, eged muntrer sivilizet!

An Alvokad

(Taer). Bezom sivilizet, ni ivez, Aotrou Prokolor! mar plij... Klevet on-eus an Aotrou eil-vêr, Aotrou Pennbarner. Med Aotrou Mêr Bae, eñ eo hag e-neus savet ar friko...

Ar Pennbarner

Nahet e-neus beza test amañ.

An Alvokad

(Gopauz). Grit chervad d'ar binarded pe juloded, ha setu penaoz oh digollet ganto!

Ar Prokolor

Ha gallet e-nije Aotrou Mêr Bae dougen eun testeni a dalvoudegez dirag eun den hag e-neus freuzet, draillet, dispennet levez eured e verh? Kompren a ran e gundu.

An Alvokad

Plijet ivez gand ar varnerien ha jureed kompren kundu va hliant-me!

Ar Pennbarner

Urcher, galvit an eil test, an dimezell Kabillig Marianna.

An Urcher

An dimezell Kabillig Marianna! *(Marianna a zeu tre, oh ober sellou a-gleiz hag a-zehou).*

Ar Pennbarner

Ano, lesano, peur hag e peleh ez oh ganet, ho chomleh ha micher.

Kabillig

Marianna Gabillig, ganet d'ar 5 a viz mae 1876, e Rosko, o chom 5, ru al Loar, e Montroulez, keginourez.

Ar Pennbarner

Touit lavared ar wirionez, penn-da-benn, ha tra ken. Savit ho torn dehou ha lavarit: « Toui a ran ».

Kabillig

Toui 'ran!

Ar Pennbarner

(*Dousig*). Da genta, dimezell Kabillig, penaoz ez oh deuet da zervicha da di Lannuzel?

Kabillig

(*Gand kamambre*). Beñ, anavezet 'm-oa Chanig Ar Palud (Doue d'he fardono!) p'edo-hi plahig bihan, ha deut oam da veza kamaradezed. Ha setu perag, al Loeiz Lannuzel a zo amañ e-neus goulennet ganin beza plah en e di. Pemzeg vloaz 'm-eus greet war-dro ar gegin el « Leon Aour ». Me, ivez, a oar rosta kig-yar, ha toud, ha mad-tre, Aotrou Barner. P'eo marvet Chanig (Doue d'he fardono!), ez on chomet – 'vid va gwalleur – e ti an intañv. M'am-ije gouezet...

Lannuzel

Aotrou Barner, eun nebeud resisaduriou, m'ho ped.

Da vare an afer, Marianna ne oa ken kap d'ober labouriou tenn, 'vel sevel pothouarnadou soubenn. Peogwir a-vad he-doa anavezet mad va gwreg, (Doue d'he fardono!), peogwir e ouelem asamblez pa gomzem euz va Chanig, am-eus dalhet anezi er skipaill, ha karget anezi d'ober war-dro ar hafe.

Ar Pennbarner

Ha gwir eo, dimezell Kabillig?

Kabillig

(*Gand kasoni*). Demdost, Aotrou Barner, demdostig ken; med, me, kap oan c'hoaz da labourad, gonid a reen va fae. N'am-eus ket ezomm, tamm e-bed, euz truez ar pezh vil-mañ! Ha nann! M'hen argas!

Lannuzel

A! mar plij! Da zeiz ar friko e Bae, am-oa, laret am-eus dija, labour dreist-penn. (*O vond droug ennañ*). E kêr, am-oa eur perkulator, eur mekanik a aoze kafe, ha Marianna e-bed war e dro. Plijed a ree d'an

20

ostizien ar pezh a zeue er-mêz anezañ, ha gelled a reen-me ober war-dro an traou diêz, siriu, ar pezh a ra enor ar vicher.

Mad! E Bae, am-oa fiziet ar hafe e Marianna Gabillig, evel kustum, pa'z een war 'r mêz. Ha ne ouezet petra a gavas homañ an tu da ober? Ankouah ar hafe! m'hel lar deoh! lakaad chikorea ha tra ken, ha nebeud c'hoaz, tra-walh hebken da zua an dour! Eur vez! eur vez, Aotrou Barner!

Ar Pennbarner

Ha soñj ho-peus a gement-se, dimezell Kabillig?

Kabillig

(*O vesteodi*). Aotrou Barner, n'am-eus... n'am-eus soñj e-bed ken... ken a... a gement-se...

Lannuzel

(*Seh*). Me, a-vad, me am-eus soñj mad, me. Re vad!

Pa daolan kont, re ziwezd! Petra 'ran-me? Va zog keginer em dorn, 'vid diskouez va mez, mond da gaoud ar mêr, ouz taol, hag eñ da vad o tihasta palvoudou war gein ar hannad. Gand ar joa e youhe ar zaliad a-bez en eur weled ahanon; me, a-vad, ne reen van ouz o cholori... enoruz! (*Doaniet*). D'ar mêr e laran dond ganin eur momedig. Ha setu-eñ o c'hoarzin frank. « Tra ken? Bez e peuh neuze, n'eo netra, netra. Amañ, hag e rofes dezo forz petra 'vid kafe, gand ma vo du, laouen e vint. Dispar da bred, dis-par! Grik da zen, ha mad pell 'zo!»

Dao 'vije bet 'ta c'hoarzin gand ar mêr, peogwir e-noa c'hoant da hoarzin, ha dond a ree gantañ da darza. Ha me, mud, a zelle ouz va zud oh eva o dourenn seier rouz... Enor ar vicher...

Ar Prokolor

(*Seh*). Kalz kaoz ez eus ganeoh, Lannuzel, euz enor!

Lannuzel

N'hellan ket c'hoarzin, me. Biken eur seurt dismegañs: kafe heb kafe!

Kabillig

(*Droug enni*). Aotrou Barner, n'eo ket gwir-bater ar pezh a gont, al

21

Lannuzel. Kriet e-neus e gounnar, fum ennañ. Klevet eo bet o lavared e oa me – « eun tamm gwrah koz!» – emezañ, ya! – a oa pennkaoz euz an dourenn seier rouz. Me, ivez, am-eus va enor, sapredie! Dismegañset on bet, me, ha goapeet, ha mezekeet, gand ar fougaser brein-mañ, eun torfetour! Kollet ganin va brud vad a geginourez!

Lannuzel

(*Kounnaret*). Hañ! N'am-eus ket laret eur ger taerroh 'ged biskoaz da Varianna. Rag pa'z oh ar mestr eo red samma ar faziou greet gand an oll a zo dindannoh.

Kabillig

(*Euruz*). O! bremañ e kaoze souplig-souplig, koutig-koutig. Med neuze... Memez an deiz war-lerh e feuke evid netra: Lizig he-deus klevet he fegement dre ma ne gave ket nao loa vihan; Berhed a zo bet skandalet ablamour he-doa kignet he biz gand eun tamm gwer.

Lannuzel

(*Trist*). Kousket fall 'm-oa, ha poan gov a ree din ar hafe heb kafe. Ha mond 'ree droug ennon evid disterachou, mibiliachou, gwir eo. Med da homañ, ger rust e-bed n'am-eus laret!

Ar Pennbarner

Dimezell Kabillig, bez' e hellit mond d'azeza er zal.

Lannuzel

Ha setu m'emaon tamallet gand homañ hag a zle dougen testeni a-du ganin! Aotrou Barner, m'am-ije digaset da Vae va ferkolator e-leh ar Varianna-mañ... ne vijen ket amañ hirio...

Ar Pennbarner

Urcher, galvit an trede test, an Aotrou Perroz Gabriel.

An Urcher

An Aotrou Perroz Gabriel! (*Perroz a zeu tre*).

Ar Pennbarner

Ano, lesano, peur ha peleh ez oh ganet, ho chomleh ha micher.

Perroz

Perroz Gabriel, lesanvet Biel, ganet d'an 12 a viz mae 1900, e Lez-neven, o chom e Montroulez, 30, ru Ducoedic, keginer.

22

Ar Pennbarner

Touit lavared ar wirionez, penn-da-benn, ha tra ken. Savit ho torn dehou ha lavarit: «Toui a ran!»

Perroz

Toui 'ran!

Ar Pennbarner

C'hwil oa o labourad gand Lannuzel abaoe eun nebeud bloaveziou. Anavezoud a rit mad ho mestr hag e zoareou. Kontit deom penaoz eo tremenet an traou e Bae. Ha da genta, ha klevet ho-peus Lannuzel o skandalad an dimezell Kabillig?

Perroz

N'am-eus klevet, neuze, konta tra-pe-dra diwar-benn ar hafe. Euruz oa an dud, ha kontant-braz. Netra da lavared diwar-benn an devez kenta.

D'an eil devez...

Anaoud a rit ar hiz en euruejou diwar-mêz, da bedi d'ar friko ar glaskerien-vara, dezo da gaoud tu da baka eun tamm boued tomm bennag. Bez' ez eus zoken lezennou evid se: pep hini anezo a zeu beteg ar gegin gand e skudell, hag ar gwir e-neus da reseo eul loa-bodad soubenn.

Lannuzel

Biel eo a zerviche anezo. (*Gand lorch*). Ha n'eo ket eul loa-bodad mod-kêr, eul loa-bodad a netra, a roe dezo, eul loa-bodad evid ober goap, med unan diwar-mêz, unan wir, he litrad enni!

Perroz

Ha pa veze rab e roen euz ar rab, hervez urziou ar mestr. Ha ral ar wech ma ne veze ket kavet ouspenn eun draillenn gig da zrusaad ar bouilloñs, pe eur jelkenn vara, eur banne gwin, eun tamm kram-pouez bennag.

Lannuzel

Gand peuh hag urz 'vad e tle tremen an ingala. N'eo ket an druanted, kurun! a vez o timezi. Digemeret 'vezont, laouen e ver zoken d'o haoud er friko. Lared a reer e tigasont chañs vad d'an dud nevez ha d'o famill; n'eus forz, arabad dezo c'hoari o mistri!

23

Perroz

Da Vae e oant diredet euz pevar horn ar vro.

Lannuzel

Ya, felloud a ree d'ar m'êr derhel d'e vrud vad ha nann tremen 'vid eur Yann ar Zeh; lakeet e-noa embann e vefe leiz-kov 'vid an oll re a houffe evel m'eo dleet.

Perroz

Ar beorien euz ar seurt-se a vez kasoni kenetrezo aliez; red eo kompren: 'vel an tridi, emaint kalz war nebeud; kelou 'vad a gasont an eil d'egile, ha deut oant da Vae dre henchadou, 'giz d'eur pardon braz.

A Pennbarner

O anaoud a rit?

Perroz

O ya! Aliez am-oa o gwelet amañ hag a-hont: Job, atao e benn o trei; Laouig a gerze war bevar zroad, Molis e zivreh mogn, bouetet gand Fañch dizant da didreid; ar Zantig Du, bepred o paterad, zoken pa goueze ar gwenneien en e gokenn...

Ar Pennbarner

Ha c'hwi, Lannuzel?

Lannuzel

N'on ket deut a-benn d'o haroud. Med n'hellen ket o farea, na lemel diwarno o gouliou, o zortou, o fillou hag all, nag ober burzud e-bed evito; da bep hini 'vad e veze roet e lodenn, ken braz ha ma hellen kemer diwar goust ar friko.

Ar Pennbarner

Ha gwelet mad e oa ho mestr, Aotrou Perroz, gand ar glaskerien-vara?

Perroz

Ne glemment ket; bez' e larent: « Loeiz zo an den rekiz: yen e zellou, fur e zorn, kalon dezañ memestra.»

Lannuzel

Ne rebechent ket din chom heb poka dezo. E gwirionez, o weled

anezo, e teue soñj din euz va gwreg eet da anaon, hi hag he-doa eun dremm koant ha doareou a-dail; ha ranna 'ree va halon o soñjal e oa bet gourhemennet dezi mond d'ar bed all gand an Aotrou Doue, ha nann d'an didreid, d'an dizivreh, d'ar paour-kêz tud divalo a welen dirazon.

Ar Pennbarner

Aotrou Perroz, mad eo. Chomit er zal, mar plij.

Urcher, galvit ar pevare test, an Intron Ar Gall Maharit.

An Urcher

An Intron Ar Gall Maharit! (*Maharit o tond tre*).

Ar Gall

Setu-me, ma den mad!

Ar Pennbarner

Ano, lesano, peur ha peleh ez oh ganet, chomleh ha micher.

Ar Gall

Gait Kabioh, intañvez Ar Gall, Gab ar Gall, ganet d'an 20 a viz even 1874, e Santeg (Bro-Leoun), o chom e Kerbulig, Plourin, keginourez, evid ho servich!

Ar Pennbarner

Touit lavared ar wirionez, penn-da-benn ha tra ken. Savit ho torn dehou ha lavarit: « Toui a ran!»

Ar Gall

Toui 'ran hag e touan!

Ar Pennbarner

Lavarit deom petra a ouzoh diwar-benn doareou Lannuzel hag e wreg. (*Lannuzel a zo estonet-tre, sabatuet-krenn*).

An Alvokad

Med, Aotrou Pennbarner, ne veizer tamm e-bed petra e-neus an draze da weled gand an afer!...

Ar Pennbarner

Gouzoud a rit, Mestr, am-eus ar gwir da glask an oll desteniou a

hell digas sklêrijenn war an tamallad. Setu perag e ran ar goulenne-ze. Lavarit deom, Intron Ar Gall, petra a ouzoh.

Ar Gall

Anavezoud a reen mad-tre Chanig Ar Palud (Doue d'he fardono!). Eur vaouez tre, koant, ha toud. Er bloaveziou kenta e troe madig a-walh ar menaj. Med gand an amzer, dreist-oll p'e-neus Lannuzel kroget da eva – ar wirionez 'zo ar wirionez! – ez eo eet buan an traou war fallaad etre an daou bried. Hervez m'he-deus kontet din Chanig eo dre ma ne hane-hi bugel e-bed. Skoet eo bet gand hemañ...

Lannuzel

(*E kounnar vraz*). Sapredie, Aotrou Barner, petra 'zistrip homañ?... Eun dismegañs kleved traou euz ar seurt! N'eus ket eun neudenn wir en he honchou born!...

Ar Gall

(*Sonn he fenn*). Laret he-deus din Chanig: « Gwell eo ganin chom heb kaoud bugale hag o-defe da dad eun den ken droug!» Ar wirionez, Aotrou Barner!

Lannuzel

(*En araj ruz*). Gevier! gevier! gevier toud! Biskoaz n'am-eus skoet gand va gwreg; marteze e oan deut da veza eun tammig rust, pegwir ne hane deom na paotr na plah. Med va gwreg (Doue d'he fardono!) a ouie re vad he dever. Morse n'he-dije en em glemmet dirag he mignonezed. Ha dreist-oll, ne vije ket eet da gonta he zegrejou da homañ!...

Ar Pennbarner

Intron Ar Gall, bez' e hellit mond d'azeza er zal. (*Maharit Ar Gall a ya daved ar zal, feuket...*).

Ar Pennbarner

Urcher, galvit an test diweza, an Aotrou An Hegarad Lomm.

An Urcher

An Aotrou An Hegarad Lomm!

An Hegarad

(*O tond tre*). An Hegarad a Gêr-Vran, mar plij, Aotronez!

Ar Pennbarner

Ano, lesano, peur ha peleh ez oh ganet, ho chomleh ha micher.

Hegarad

Lomm An Hegarad a Gêr-Vran, a Gêr-Vran... ganet d'ar 15 a viz meurz 1885, e Sibiril...

Ar Pennbarner

Chomleh ha micher?

Hegarad

(*Gand digorou*). Micher? Foeter-hent, dre hras Doue... Chomleh? Nebleh, hag e peb leh ma kavan bod ha loj digand an dud vad, kalon dezo da gompren va hefridi ha... va naon!

Ar Prokolor

(*Etre e zent*). Helavar an den!

Ar Pennbarner

E Bae e oah?

Hegarad

(*Lorhuz*). Eveljust, ha gand kalz a gamaraded, hag a zo aze er zal, prest da veza test, Aotrou Pennbarner; hag a-du ganin.

Er zal

Dalh peg, Lomm! 'Maom ganit!

Ar Pennbarner

Peuh!... Touit lavared ar wirionez, penn-da-benn, ha tra ken. Savit ho torn dehou ha lavarit: « Toui a ran!»

Hegarad

Toui 'ran, gand va daou zorn, ma karit, Aotrou Pennbarner.

Ar Pennbarner

Mad, mad... Kontit deom, heb re a zisklêriaduriou – mar gellit, – kontit petra ho-peus, c'hwil, gwelet ha kleved e friko Bae.

Hegarad

(*O kemer e amzer*). D'an deiz kenta, on-eus bet soubenn, druz... hag eur banne gwin... ruz... hag eun tamm kig dous... ha sklipou. Mad-tre, Aotrou Pennbarner!

Ar Pennbarner
Deuit d'an afer, mar plij!

Hegarad
Dres. Emaon erru, allaz!

D'an eil devez, ez eo treñket ar geusteurenn... e penn an Aotrou-mañ ... Bez' e oa ganeom unan euz or hamaraded koz, brudet etre Komana ha Keranna, Yann Vraz, pa larin deoh... Hag hemañ ne blij ket d'al Lannuzel.

Lannuzel
Eur mell Kernevad - e Bro-Leon ne vez ket kavet klaskerien-vara euz ar seurt-se - gouest da gia, ha n'e-noa, abaoe e amzer-zoudard, ehanet da gestal, en abeg d'ar hilometrad reun e palv e zorn. Laeret e-noa ivez, ha lakeet tad ha mamm da vervel gand ar glahar.

Ar Prokolor
Ha c'hwi ar barner, amañ, Lannuzel? Goude beza lazet ar paour Yann Ar Penndu, ha felloud a ra deoh bremañ, war ar marhad, dispenn e vrud vad?

Ar Pennbarner
Kendalhit, Aotrou Lomm An Hegarad... a Gêr-Vran.

Hegarad
Doue r'ho pennigo, Aotrou Pennbarner! Boñ. Diwezdad 'oa an distro. Sañset e oant eet beteg eur japel, ha da gemer an apero war an aot. Med ni on-oa naon, heb kaoud ezomm euz êr ar mor 'vid digori deom or halon. Setu m'eo eet, a-benn ar fin, or henseurt Yann (Doue d'e bardon!) da gaoud al Lannuzel, ha goulet e-neus digantañ kregi gand an ingala.

Lannuzel
Goulennet e-neus « or » rost, mar plij! O kleved anezañ oh ober goap ouzin, ez on bet feuket, 'veljust. Dreist-oll pegwir ar re all a hoarze 'vel azened korneg. Kell pe kached, an didreid a jourike a blijadur, soñj am-eus. Ar paterour e-noa greet eun arsav, hag a ouele, e fri war an hent.

Ar Pennbarner
Peogwir ho-peus dalhet soñj ken mad euz an traou-ze, lavarit deom

ar pez ho-peus respontet da Yann Vraz, d'an Aotrou Yann Ar Penn-du.

Lannuzel
« Peuh! Me ar mestr amañ, ha ma ne dout ket kontant, stlej da reor ganit da leh all!»

Ar Prokolor
N'int ket komzou deread, seven...

Lannuzel
Marteze. Med a-boan din prena dezañ e veg, m'ema Yann Vraz o tond da veza koutig-koutig, hag o lared ez on-me eun ingaler braz, din lellig e-bed biken... Ha mad ar jeu!

Ar Pennbarner
Kendalhit, Aotrou An Hegarad... a Gêr-Vran.

Hegarad
(*Stoui 'ra war-du ar Pennbarner*). Distroet ar friko a-benn ar fin; ha setu m'ema on tro da veza servichet.

Lannuzel
Ha Yann Vraz a reseo e loa-bodad soubenn 'vel ar re all, ha mond d'he brifa - d'he lonka -. Ober 'ran eun dro etre an taoliou, hag en eur zistrei d'ar gegin, piou a gavan, sioulig en e gornig? Yann Vraz, eur skudellad bevin-karotez gantañ war bennou e zaoulin! Gand eun taol botez e pilan d'an douar skudell, bevin, hag all!

Ar Prokolor
Eun taer a zen ez oh, Lannuzel!

Hegarad
Ya 'vad, eun den prim, buan, dírespet evid ar paour-kêz!

Lannuzel
Med laeret e oan bet, Aotrou Prokolor! Yann e-neus kontet neuze e-noa bet e skudellad digand Biel, va mevel braz.

Ar Pennbarner
Urcher, galvit an Aotrou Perroz Gabriel.

An Urcher
An Aotrou Perroz Gabriel!

Perroz
Setu! (*Mond a ra da blas an testou, e-kichenn An Hegarad*).

Ar Pennbarner
Aotrou Perroz, ha soñj ho-peus e-neus Lannuzel kaset d'ho kaoud Yann ar Penndu, diwar-benn eur skudellad bevin-karotez?

Perroz
Med n'eo ket diganin e-neus bet anehi. Yann Vraz e-noa kavet an tu, n'ouzon penaoz, da vond beteg ar pothouarnou, ha d'en em zervich eñ e-unan.

Lannuzel
Ha me da lared da Yann Vraz: « Evid da binijenn, n'az-po tamm euz an eil ingala soubenn!»

Perroz
Med Yann e-neus kemeret plas memestra el lostennad.

Lannuzel
Peogwir e oa deut endro d'ar gegin eun tamm mad a gig bevin, e laran e lodenna toud. Gand ar blijadur e tarlaske an druanted; ne oant ket o hortoz reuta o hov daou zevez diouz renk gand boued tomm.

Ar Pennbarner
Ha gwir eo, Aotrou Perroz?

Perroz
Ya, Aotrou Barner, fier-droch oa ar glaskerien.

Ar Pennbarner
Ha penaoz eo troet da fall eun daolenn ken kaer, Lannuzel?

Lannuzel
Yann Vraz a zo tosteet ivez... Hag e-neus greet ouzin (perag?) eur zell a-dreuz e-pad ma vouse'hoarze. « Te, am-eus laret d'am zok, te, gortoz bremaig!» Ha dond a ra beteg Biel...

Ar Pennbarner
Aotrou Perroz...

Perroz
Neuze, Loeiz da Yann: « Tamm bevin-karotez e-bed d'al laeron!»

Yann, 'vel diskrohenet ez-veo, a youhas ne oa ket eul laer, med eun onest a glasker-bara breizad, o honid e voued en eur houlen an aluzen digand an dud o-deus re a hrifou.

Lannuzel
Ouspenn, blejet e-neus: « Te, Loeiz Lannuzel, ne dout-te nemed eul laer, ya, eul laer; te a houl eur priz spontuz digand ar beizanted evid o frikoioi; te a bê izel-izel da vevlien ha mitizien; te a garg da gov toaz gand lodenn friko ar beorien geiz!»

Hegarad
Or mignon Yann e-neus laret ar wirionez rik. Ha setu perag, d'an ampoent, al Lannuzel-mañ e-neus paket eul loa-bod soubenn, ha dao! distaget eur pezh taol war benn Yann, a zo kouezet, maro-mik, war an tirienn! (Doue d'e bardono!).

Er zal
D'ar groug, Lannuzel! D'ar groug! Yann Vraz 'zo en neñv, grit ma varvo ar pezh-fall Lannuzel! D'ar groug! D'ar groug!

Ar Pennbarner
(*Rust*). Peuh! Peuh!... pe e vezoh kaset er-mêz! Gwarded, taolit evez!

Lannuzel
(*Doaniet*). Allaz! Lazet 'm-oa anezañ! Doue da bardoni din ha dezañ!

Ar Prokolor
Galvet eo bet an archerien, ha Lannuzel a zo bet kraouiet.

Lannuzel
Ha bugale a daole mein ouzin! A! Ma vijen marvet d'ar mintin... m'am-ije digaset ganin va ferkolator!...

Ar Pennbarner
Aotrou Perroz, Aotrou An Hegarad... a Gêr-Vran, mad eo. It d'azeza er zal. Aotrou Prokolor, ha pedet ho peus testou all da zond?

Ar Prokolor
N'am-eus ket, Aotrou Pennbarner.

Ar Pennbarner
Mestr, ha pedet ho-peus testou all da zond?

An Alvokad
N'am-eus ket, Aotrou Pennbarner.

Ar Pennbarner
Mad... Aotrou Prokolor, displegit 'ta an tamall.

Ar Prokolor
Aotrou Pennbarnerm Aotronez barnerien ha jureed!

Hirio, er zal-mañ, Lannuzel a dle soñjal, pa wel an oll dud diredet amañ: « Faziet on! faziet int!» Ne zle ket gweled ar skoulm etrezañ, Yann ar Penndu, hag al loa-bod a zo aze war an daol.

Ha koulskoude gand al loa-bod-ze eo e-neus skoet taol ar maro... Penaoz 'ta eo troet al lêz, penaoz ez eo kaouledet eun den onest e muntret? Rag Lannuzel, eun den onest eo bet, eun den enoret zoken. Med war eun dro, abaoe pellig 'zo dija, e oa eur broud binimuz en e galon: prim e oa, atao prest da daeri, da fuha. Soñjit er pezh he-deus lavaret an Intron Ar Gall diwar-benn stad e wreg. Ha p'e-neus kroget da eva ez eo deuet e karakter da wasaad buan-tre. Evid mibi-liachou – nao loa vihan kollet! – eur biz kignet! – e skandale e viti-zien.

(War eun ton braz). Ablamour d'eur hafe hag e-nefe e zizenoret, e ra digorou braz, dirag toud eur friko c'hweh kant den! o tismegañsi eur vaouez uzet gand labouriou tenn e-doug he buhez penn-da-benn. Hag en e zervich dezañ!

Felled a ree da Lannuzel e-nije pleget peb tra, peb den, dirazañ; ne houzañve ket an disterra direnkamant en e stal. Pa'z eo eo bet goulennataet, e-neus komzet euz tud Bae evel ma vijent bet beuzet en o finvidigez. Hag eñ, petra 'glaske? Arhant, arhant, atao muiou arhant! Ha enor a-gleiz hag a-zehou! Ha fae war an dud dister!

Ha dres, piou a gav an den taer-ze dirazañ? Eur paour, eun den a netra, dao dezañ redeg bro, o klask an aluzen a viro outañ da vervel

gand an naon! Eun den sioul, lent, dister, dis-ter!

Lannuzel, ha ma vije bet red deoh ren eur vuhez evel hini Yann Ar Penndu, m'ho-pije ranket samma war ho kein bisah ar paour-kêz treu, evel ma lavarit? Piou 'oar? Ha ma teufeñ da veza heñvel ouz an hini ho-peus lazet? Heñvel outañ a zremm, beteg en em houlen, en eur zelled ouzoh en eur melezour, beteg en em houlen: « Ha ne don ket deuet da veza Yann Ar Penndu savet a varo da veo?»

Lannuzel, eveljust, n'e-neus biskoaz gouzañvet koy moan, ha nebeutoh c'hoaz naon du, eñ hag a zalhe ti-debri evid ar juloded, an dud cheuh. N'hell 'ta kompren pegen gwir eo or hrennlavar:

«An hini e-neus a lip e weuz;
an hini n'e-neus a zell a-dreuz.»

Setu perag ez eo bet feuket-krenn gand goulenn Yann ar Penndu. Hag en abeg da ze e-neus skoet, skoet... ha lazet... gand eun taol loa-bod, ar paour-kêz klasker-bara a vouge gand an naon dirag chervad ar binarded! Ha kement-se e korn-bro Matilin An Dall, ar bombarder laouen, hag e-pad eur friko!

Goulenn a ran, en ano ar gevredigez, en ano ar bobl, en ano dreist-oll an oll reuzeudeien beohuz, glaz gand an naon hag ar vizer, goulenn a ran e vefe kondaonet Lannuzel Loeiz da zaou vloavez toullbah.

Er zal

D'ar groug! Jezuz, Maria, Kredo! Gast ar gurun! Lannuzel d'ar groug! Justis!

Ar Pennbarner

Peuh! Peuh!... Mestr, displegit an divenn.

An Alvokad

Aotrou Pennbarner, Aotronez barnerien ha jureed!

(Trei a ra war-du Lannuzel. E vouez o krena).

Loeiz Lannuzel! bez' e hellit atao kerzed sonn ho penn er vuhez; eun den onest ez oh-c'hwil, eul labourer dispar, meulet gand an oll dud vad.

Allaz en ho puhez ez oh bet skoet gand gwalleuriou: ar brezel, an enkadenn, maro ho kwreg Chanig, ken karet, ha labouriou diniver, dreist-penn!

Dalhit soñj, Aotronez! Na berr eo bet levezet Chanig ha Loeiz! Ar brezel sod e-neus paket Loeiz en e reuz drastuz ha diaouleg, prim-ha-prim, hag evid pevar bloavezh hir-hir, eur spont! Ya, e-pad pevar bloavezh e-neus Loeiz Lannuzel gouzañvet, evidom, kristenien, er foziou-divenn, dindan an tennou, an obuziou, an êzennoù flêriuz ha kontammuz. C'hwi hag ho-peus bevet ar vizer-ze, c'hwi a gompren ahanon...

Ha distroet eo Lannuzel d'ar gêr evid adsevel ar stal; ha p'eo deuet a-benn a gement-se, setu ma varv e wreg karet... Ha setu ar yenn, « la crise »! Gellet e-nije dilabouri e vevelien ha mitizien, ha derhel eur stalig, sioulig ha didrabas-kaer. Fellet e-neus dezañ a-vad miroud o labour, o enor, o gonid d'e dud. Evel m'e-neus saveteet euz ar maro eur hamarad brezel, dindan eur vombadezeg an diaoul, e-tal « Le Chemin des Dames », e miz mae 1917.

Kroget eo da zevel frikoioù war-mêz, frikoioù dispar, urziet-brao, aozet euz ar henta, hervez an oll. Berz e-neus greet 'ta; e-pad bloaveziou e-neus kendalhet gand ar vicher-ze, daoust da ziêzamanchoù a beb seurt... Setu ar 17 a viz even 1935...

Na pegen kaer oa an devez-se! Pebez eured euz an dud nevez! Hag ivez pebez lorch deread en Aotrou Lannuzel, aozet eur chervad ken plijuz evid eur gompagnunez a-zoare! Kompren a rit, Aotronez, pebez trabas evid rei plijadur d'an oll dud diredet eno da geñver eun eured ken cheuh!...

Ouspenn tud ar friko, e oa eno oll beorien ar vro, pe dost. Felloud a ree d'an Aotrou Mêr ober peb tra war an ton braz, diskouez e anaveze mad kustumañsou or bro.

En o zouez, e oa eun tamm feneant, laer pa helle, goapaer, mez tad ha mamm. An Aotrou Prokolor, hag anavez - kredabl - furnez Breiz, e-neus bremaig distaget unan euz or hrenn-lavariou furra. Respont a rin dezañ gand unan all, ken fur:

« Er harr, an ibil falla
a wigour ar henta! »

Piou ahanoh, Aotronez barnerien ha jureed, piou ahanoh ne vefe ket bet feuket o klevet eun tamm istrogell o pismiga labour aketuz eun den oberiant evel Loeiz Lannuzel? Piou ahanoh ne gomprenfe ket taol buanegez eun den skuiz-divi dre re labourad, pa wel tud hag a glask profita euz e boan?

N'emaon ket o vond da naha ez eo marvet Ar Penndu war-lerh eun taol skoet gand va hliant. Ha trist eo sur pa zaill an Ankou, pa zi-fluk ar maro, evel-se, e-kreiz al levezet! Med, Aotronez barnerien ha jureed, n'it ket da zrailla, da zispenn da vad buhez Loeiz Lannuzel. Ha n'e-neus ket a-benn-bremañ pêet re ger e daol buanegez dihor-toz?... Ho pedi 'ran 'ta, Aotronez barnerien ha jureed, da lezel Lannuzel da vond adarre d'e labour, azaleg hirio. Ha sur on e vo ho koustiañs a-du gand va goulenn.

Er zal

Yann Vraz a zo en neñv, grit ma varvo al Lannuzel brein! D'ar groug!

Ar Pennbarner

Eur wech c'hoaz, peuh!...

Lannuzel, hag eun dra bennag ho-peus da zisklêria a-raog ma krogo ar guzuliadeg?

Lannuzel

A! Aotronez barnerien ha jureed, penaoz emañ-me amañ hirio dirazoh? Ne gomprenan ket... Nann, ne gomprenan ket... Keuz am-eus e vefe marvet Yann Ar Penndu... Keuz braz...

(*Gand eur mousfent trist*). Hag eun ali a rofen deoh, ma plij ganeoh va zelaou; me, Loeiz an Drougchañs, kollet am-eus, war eun dro, va enor ha va feadra ablamour d'eun taol loa-bod; ma tigouez ganeoh - Doue ra viro! - ma tigouez ganeoh skei... gand ho kwreg, pe n'eus forz piou all, na skoit ket gand eul loa-bod: re a vizer ho-pefe war-lerh. Setu kentel va flanedenn...

GOUEL

(*Ar beorien a guita ar zal hag a zeu da gemer plas war al leurenn en eur gana. Ar ouel a zav adarre*).

(*Eur vaouez, e-pad ma pign war al leurenn*):

Eun drugar gwel'd an dud nevez;
Dispar, lipouz 'oa ar banvez;
Dousennadou oam-ni eno
Evid renta enor dezo.

An oll
Allaz! du-ze al Lannuzel
A rene 'vad war or sku(d)ell;
Eñ hag e-noa e wreg skoet
'N-eus eur wech all greet eun torfet.

Pa zeuas tro or hamarad
Da gaoud e voued, e loa-bodad,
Al Lannuzel, en araj ru,
Gand e gloge 'skoas dioustu.

Ar vaouez
Penn or mignon neuze 'faoutas,
E gorv a-bez a ziwadas;
Maro ar Zant hag a glaske
E vara zeh e Bro-Gerne.

An oll
Prenit, prenit or hanaouenn,
'Vid ma kanim an overenn,
En enor Yann Ar Penndu,
Nijet d'ar baradoz deustu!

Ha malloz ru war Lannuzel,
Penn-kil-ha-troad 'n ivern izel,
Al Lusifer 'lopa warnañ
Gand e loa-bod ha dir ha tan!

(Ar beorien en em denn a-dreñv ar hlinkaduriou. Gouel stouet eur pennadig... Ar ouel a zav adarre, ar varnerien ha jureed a gemer o flas, hag an tamallad ivez).

Ar Pennbarner
Hervez al lezenn, ar jureed ha ni on-eus divizet ha kuzuliadet.
Jure kenta, lennit ar respontou d'ar goulennoù.

Durand P.Y.
D'ar goulenn kenta: « Lannuzel Loeiz ha skoet e-neus Ar Penndu
Yann, gand eur benveg bloñsuz ha roet evel-se, dre zigouez, taol ar
maro, d'ar 17 a viz even 1935, e Bae?»

Ar respont a zo bet: « Ya! », gand an niver-muia hag eiz mouez d'an
nebeuta.

D'an eil goulenn: « Ha bez' ez eus abegou skañvauz?»

Ar respont a zo bet « Ya », gand an niver-muia hag eiz mouez d'an
nebeuta.

Ar Pennbarner
En ano ar bobl, hag o seveni an arroud 319 euz Leor ar Hastizou,
ez eo kondaonet Lannuzel Loeiz da zaou vloavez prizon gand gour-
zez.

Gwarded, kasit Lannuzel d'an ti-prizon evid ma vezo digraouiet.

Echu eo breujou nevez-amzer 1936.

*(A-dreñv ar hlinkaduriou, e klever ar beorien o kana ar werz, o mouez
o pellaad).*

An oll
Klevit, klevit eur zon nevez
A-ziwar-benn eur paourig-kêz
Zo bet lazet 'pad eur friko,
Astennet 'tal eur beholo.

Yann Ar Penndu, anvet Yann Vraz...

*(Al leurenn a jom goullou eur pennadig, bombard ha biniou a hoari ar
pennad kenta euz « Matilin an Dall », hag a jom a-zav krenn, e-pad ma
tiskenn ar ouel... Neuze, war ar ragleur, e weler eur hlasker-bara o tre-
men. P'ema e-kreiz ar ragleur:)*

Eur vouez er zal
« Kan deom 'ta, Loeiz Lannuzel.

(Penndaoulina 'ra ar hlasker-bara, e benn stouet. Ha kana 'ra, war don « Kêr Iz »:

Klevet ho-peus istor mantruz
Eur paourig kêz gwall-walleuruz:
Va hini-me, Loeiz an Uhel,
Kouezet 'n eur stad trist hag izel!

(Komzet, kreñv hag ankeniet, diou wech, en eur zelled ouz ar zal):

« Piou a rento din va loa-bod?... »

*(Sevel a ra ha kuitaad ar ragleur dre greiz ar ouel...)
(Bombard ha biniou a stag adarre gand son Matilin an dall...)*

Echu

Korantin Riou.

Hervez **Al loa-bod**, bet savet gand **H. Queffelec.**

Gand aotre hegarad an oberour.

Leor ar miz

Youenn Brusk

Eun haykou bennag

Barzonegou

Tresadennoù gand an oberour e-unan

Priz: 40 lur.

Prenit ol leoriou e ti ar varhadourien leoriou

Ma n'o-deus ket anezo, lavarit dezo goulenn anezo digand:

Diffusion Breiz
29135 Speied

ENDRO DA VANTAN ZANT-JEG

Eñvorennou

E Lourdez, gand an Itron Kogan

Er bloavez 1931, eh is da glask va « bachelouriez ». « Madame » he-doa prometet din: « Lommig, ma vez resevet, e paein dit eur veaj Lourdez. »

Ha setu perag, da viz gwengolo, eh ejom 'ta on-daou d'ober on felerinaj d'ar gêr vrudet-ze. Seiteg la e oan... ha biskoaz c'hoaz n'em-oa kuitaet va rannvro. Pesort bevez evidon!

Kemer a rejom an treñ e gar Gwengamp. Pesort beaj, ma zudou kêz! Ar vagonou koad a oa koz ha louz. Toud ar hombodou a oa leun-kouch a dud hag a bakadou. E peb vagon, eur beleg a oa karget da daol pled ouz ar birhired rag laret e oa bet dim adaleg an disparti:

—« Ar veaj-mañ n'eo ket eur veaj a blijadur, med eur veaj evid pedi hag ober pinijenn. » Ha kredit 'hanon, ne oa ket gwell fentuz an traou! Peb eur e veze laret eun degad pe daou euz ar Rosera, ha kanet eur hantik bennag en enor d'ar Werhez. An treñ hag a oa eun treñ-ouspenn, a harte eun tamm dre oll, a-wechou e-kreiz ar mêziou.

Goude bezañ kuitaet Gwengamp war-dro kreisteiz, eh arrujom e gar Lourdez, an deiz war-lerh beure, war-dro deg eur. Kerkent ha ma antreas an treñ war douar parrouz Lourdez, ar veleien karget

da vleniañ ar birhirined a stagas gand ar Magnificat, adkroget a vouez uhel ganin.

Duori a reen va daoulagad o weled kement a dud bodet e kêr: tud deut diouz pevar horn ar béd, reou wenn, reou du... ha neuze ar wech kentañ e oa din da diskenn en eun ostaleri vraz ha da gad eur gambr din va-unan.

Dustu goude mem e krogas ar birhirined gand al lidou. Ha setu-nim Lannjegiz, o vond war droad d'iliz parrouz Lourdez, leh e oam bet pedet d'en em vodañ da div eur goude kreisteiz. Pintet 'barz ar gador-zarmon, eur chaloni a displegas dirakom roll euriou ar pevar devez on-doa da dremen war vord ar « Gave », ha goude on bezañ kenteliet diouz e wellañ, on fedas da gemer perz 'barz ar prosesion a oa o vond da diskenn douz an iliz-parrouz beteg groh Massabielle. Ha nim Bretoned Eskopti Zant-Brieg ha Landreger da dreuzañ kêr war daou renk, en eur ganañ a vouez uhel, atizet gand ar veleien hag ar chalonied entanet, kantikou galleg ha brezoneg:

« Ni ho salud, Steredenn Vor »

pe

« Nous venons encor du pays d'Arvor »

'Barz ar ruiou, an dud ne reent ket kalz a van douzim, rag prosesionou a-giz-se a welent ane' bemdez o vond 'trezeg ar groh. Soñj am-eus e oa tomm an amzer ha pa'h echuas an traou, e lampis 'barz kentañ ostaleri a gavis war ma hent da hlebiañ ma horzaillenn dizehet gand an tommder 'vel just, med ie dre forz kanañ ar memez randonennou.

'Barz an ostaleri vraz 'leh e oam lojet, en em gavis gand daou baotr yaouank hag a oa oh ober o studi e skolaj Lanuon ha setu-nim deut da vezañ mignoned vad. Divizañ a rejom mond da vale kêr ha da vizitañ an tro-war-droiu e-leh tremen toud on amzer, abaoe ar beure beteg an noz, dirag pe endro d'ar groh o pedi, o kanañ hag o lared on chapeled. Mond a rejom 'ta da weled grehier Betharam ha pignal a rejom war lein ar « Pic-du-Ger », eur menez anveet mad gand toud ar re a zo bet eet da Lourdez.

Ouz taol ne veze kaoz gand ar plahad nemed douz miraklou. Majañ 'n-oa klevet lared e oa bet gwellaet eun den nodet 'barz ar « pisin ». Eun all 'n-oa gwelet eur plah yaouank o sevel diwar he fled e-pad prosesion ar Zakramant. Divizoud a rejom 'ta, va daou vignon tregeriad ha me, mond eun abardaez, war-dro peder eur, d'arvesti ouz ar prosesion burzuduz.

Nag a glañvourien a oa bodet eno dirag ar penn-iliz war ar rakkêr. Oll gleñvejou ar béd diredet da Lourdez gand ar spi da vezañ gwellaet e kêr ar miraklou. Klañvourien astennet war o fled, difiñv, eur chapeled en o dorn; darn all 'n o hoafize en o gweturiou bihan, tud tort, tud kamm, tud vahagnet, tud skejet, kollet gante eur vreh pe eur harr, tud lakeet dilusk 'barz korv-kennou plastr, tud lienet oh izili pe o fenn, darn doute morgousket, darn all o klemm gand ar boan. Hag o tremen dirake, kolisted, beleien, chalonied, meneh, abaded hag eskibien a beb gouenn o kanañ « Lauda Jerusalem »... Hag ar paour-kêz klañvourien, sammet, leun a houliou, oh êsa sevel douz o fled pe o hador pa'h aie ar Zakramant dirake, o tastum toud o zammig nerz da grial, leun a feiz hag a spi: « Ma Doue, gwellaet ahanon, gwellaet ahanon, me ho ped.»

Hag adaleg ma veze fin al lidou, ar hravazataerien a hadzouge ane' d'an ospital savet tost d'ar groh, evid o digemer.

Goude koan, pa veze dija kouezet an deñvalijenn war draonienn ar Gave, e veze lidet eur prosesion braz, hini ar goloio. Peb pirhirin a douge eur piledig-koar war elum, ha 'barz an noz teñval, war ar rakkêr, dirag ar penn-iliz, a-hed ar stêr ha war dirbinou ar run a-uz d'ar groh, e tregeme kan an « Ave » hag en em dibune eur golonenn difin sklêrijennet gand milierou a lutigou.

E-pad an deiz e veze gwelet pirhirined oh ober o hent-ar-groaz, a-hed gwenojennou ar run, 'dreg da'n iliz. Sevel a reent ar skaliereu en eur gerzed war o daoulin. Gwelet e veze dirag delwenn ar groh, tud a beb noad, daoulinet war an douar, o divreh gante a-groaz, o pedi a vouez uhel ha dirag an vantan vurzuduz e veze red ober lostig-al-louam da halled kargañ ar goulourdennou prenet 'barz ar staliou tro-dro. Rag den ebed 'n-ije kuiteet kêr Lourdez heb kas gantañ eur bannah dour burzuduz.

Hourdez, 'vel gwechall, hervez ar Skritur, templ Jeruzalem, eo baradoz ar varhadourien. Gwerzet e vez eno delwennou a beb ment, skeudennou, chapeledou, levriou, medalennou, madigou, c'hoariellou, bitrakou a beb seurt ha n'eus forz pesort kamalotaj koulz ma eo merket warnañ « Souvenir de Lourdes ».

Jezuz, hervez pezh a lar dim an Aviel, e-noa argaset ar varhadourien... Red e vije dañ retom war an douar 'vid argas o diskennidi douz kêr Hourdez ha douz toud al lehiou-meur 'leh 'n em vod ar birhirined da bedi e vamm hag e zent.

Eun dra all ah estonas ahanon: an hanoioù a veze lennet war varrou an darnvuiañ douz ar staliou hag an ostalerioù. Dre oll « Abadie, Abadie » pe « Soubirous »! Ha toud, 'vel just, en em larent kindirvi, nized pe nizezed da Vernadette, ar vesaerez yaouank hag a-noa anzavet bezañ gwelet ar Werhez 'barz ar groh. Eur feson 'vel eun all, da dennañ ar chatal!

A-raog distreiñ d'ar gêr, pep hini a brenas traou-koun da ginnig d'e dud ha d'e vignoned ha da gentañ, an dour burzuduz - hemañ da vihannañ, a oa evid mann. D'ar houlz-se, zoñj mad am-eus, e peb ti douz va farrouz e veze kad eur vuredad prest da vezañ implijet pa veze eur hlañvour war e dremenvan. Pa n'halle ken, ar paour-kêz, na debri nag evañ, e veze glebiet e vuzellou dañ gand eur bannahig dour Hourdez, e diwezañ evaj war an tamm douar patatez-mañ.

Kuitaad a rejom 'ta kêr ar Miraklou heb bezañ gwelet hini 'bed, on malizennou leun a vitrakou evid on herent, kalz a geuz en on halonou - evidon-me, dreist-oll, da vezañ kollet va daou gamarad, on spered leun a eñvoriou da gontañ d'on henvroiz.

Va mamm-goz, Moñ-Job-an-Eskob

Kad a ran din am-eus laret deoh dija e oa tagnouz a-walh va mamm-goz. Mamm a lare e veze ordinal en em chakad pe o hegasi va zad-koz. Ha koulskoude e oa eur plah koz a galon vad, leun a evez evid he bugale vihan - ar hontrou a vije bet estonuz, larfet-c'hwi mat'se - med 'vid heh amezeien ie hag he mignoned. Douz kleved ma zantin Madalen ti biou e varvas d'an oad a 84 vla, e veze digor dor he zi da doud an dud. Pa oa o terhel ostaleri er bourk e veze leun a dud ouz taol evid ar prejou ha Moñ-Job veze an aliesañ gand diwiskou-tog. N'on ket souezet ne oa jamez deut da vezañ pinvig.

Hanter-zavet e oan bet ganti pa oa o chom tost d'ar Porz-Berr, treuz ar park douz ti donton Herve. Rag chañch ti a reas aliez mamm-goz. 'N em blijie neb leh ebed. Pa oa nevez-dimezet d'am zad-koz, ah eas 'vel eh on o paouez da lared deoh, da derhel ostaleri d'ar bourk. Peleh eh eas goude? Klevet em-eus bet 'nei o komz douz an Dosenn, douz ar Wern, douz ar Pont, douz ar Run, douz Traou-ar-bourk, douz ar Veuzid. Baleet he-doa bet he zam-mig meublaj dre hentou Lann-Jeg. Paour-kêz mamm-goz!

Pa'h aien da weled 'nei, e vezen ordinal gwastet ganti. « Aï eo, ma faotr bihan... Aï oas Lommig kêz? » ha dustu e veze kision da debri. « Pesort 'to, ma hêzig kêz? », hag e responten dei gand mouez aspeduz eur bugel kollet: « Pain de la Savoie am-mo, kokoz... Pain de la Savoie am-mo. » Ha kerent va mammig-koz, preset d'ober plijadur d'he Lommig, a gomañse da dastum ar bleud, an uou, al lêz, ar sukr ha da veskañ ha da dreiñ ha da weañ toud an danveziou rekiz-mad da brepari d'he faotr bihan e wastell ar muiañ-karet.

Ober a ree din ie alumennou uou tri pe pevar u. Ma n'eo ket red bezañ zod! pevar u evid eur paotrig pevar pe bemp pla dañ... Poan am-mije o tond a-benn douz eur meuz ken divent evidon. Heb kontañ an amann a lakee va mamm-goz da bohad an alumenn... Diverañ a ree ar « chaoz » war va groñj ha mamm-goz a veze kontant. « Debr, ma faotr bihan... Bezañ 'to eun tammig c'hoaz? Lak amann war da vara... Bet 'teus tra-walh? » Ha pa dostae an noz, e lakee 'hanon war he hein, ha me, eur pezh poupig

lezireg ha stambouhet, en em losken da vezañ douget ganti beteg ar gêr.

FANTAN ZANT JEG

Lomm vraz, ma zad-koz

Mamm-goz, pa oa o chom er Pont, he-doa diou vuoh, « Alsace » ha « Chérie » o han'. Mond a reen gand ma zad-koz da gas ane' d'ar prad treuzet gand eur oueradenn a veze greet douti « goueradenn Zant-Jeg » dre ma tremene e-harz ar chapel, dirag ar vantan hag ar waz.

Eun deiz hag e oam bet o kerhad « Chérie » 'barz ar prad - « Alsace » a oa chomet an deiz-se 'n he hraou - ma zad-koz a stagas e vuoh ouz dor-dal ar chapel, keid ha ma oa o vond da breñañ eun tamm butun-karot d'ar bourk. Ha me gantañ, 'vel just. Pesort eston evidom pa retornjom da distagañ on buoh. E-kichenn « Chérie », war ar hlazenn, e oa eur hloh, ya, eur hloh, kloh Zant-Jeg. Kouezet e oa d'an traoñ e-keid ma oam bet oh ober on zro-bourk. Dare oa bet d'ar paour-kéz loen bezañ bet lahet... Med Zant-Jeg binniget, Patron Lann-Jeg, hag a-noa dija zavateet Job al Luch pa oa kouezet war e benn 'barz ar vantan, a zavateas ie yoh ma zad-koz hag e gloh pugur hemañ ne oa ket bet na torret na faoutet en eur gouezañ d'an traoñ. Ankouaet am-eus bet lared deoh e oa dija hanter-dismantret ar chapel d'ar mare-ze.

Hirie n'eus ken en he flas nemed eun tamm chapelig gwall-dister, en he hreiz, war eun tron ken dister all, delwenn on Zant-Patron, gwisket 'vel eun eskob, eur mintr war e benn, eur gammell en e dom dehou. 'Barz an tour, eur hloh heb bombell, an hini a-noa espermet « Chérie » va zad-koz, zur 'walh!

Va zad-koz a laboure, pa oant o chom er Pont, eul liorz 'dreñv d'o zi hag a-hed an hent a ziskenne d'ar « Vlandri » eur park tri-homeg. Med n'o-doa na kezeg nag oustillou, hag al labour a veze greet de' gand eur mignon hag a dalhe eur feurm daou-a-gezeg. Med ma zad-koz a ranke renti al labour-ze en eur vond d'e dro da labourad 'vid mann ti e vignon. Mond a reen gantañ d'ar park da blantañ pe da denañ patatez. Soñj am-eus e veze plantet d'ar houlz-se 'barz ar barrouz ha tro-war-dro moarvad, eur seurt patatez hanvet « géante de St-Malo » hag eun all hanver « Géante bleue ». Karget e vezen a-wechou gand tad-koz da hadañ ar gwano, da lared eo ludu ha kaoh yer 'barz an ervadou. Plijadur am-meze ie o zikour berniañ ar feskennou ed, 'kerz an eost, o vond da gerhad gantañ karrigelladou melchon pe kaol-sklej evid

e zaout. Ma zad-koz a oa deut da vezañ eul labourer-douar, pa oa war e leve, eñ hag a-noa trem'net e vuhez war vor, o pesketa moru. Nag a wech e-neus bet kontet din e vuhez ha toud ar poaniou bet gouzañvet gantañ.

Kuitaet a-noa e dud evid mond da « vousse » adaleg an oad a bevarzeg vla ha greet a-noa pemp kampagn ha tregont war vord goueletennou Pempoull ha Zant-Malo.

Ya, gouzañvet a-noa, ar paour-kêz, ar pellder douz e wreg, e vugale, e dud hag e vignoned; gouzañvet a-noa ar yenenn, an dienez, al labour kriz ha heb ehan, noz ha deiz, keid ha ma kroge ar pesked, ar skorbut pa ne veze med gwispid da debri; an taoliou mor, ar barriou-avel, ar peñsedou war ar mor skomeg. Marvet e oa e vugale, an eil war-lerh egile, Imañ, Ael, Anjela, keid ha ma veze du-hont, e broiou an hanternoz, o hounid e vara... hag ar paotr-koz, bet gouzañvet gantañ kemend a walleuriou, a dalhe da vond war-raog, en desped d'e noad, hir ha treud 'vel eur vag, kaled ha solud 'vel eur mênhir, jentil 'vid e wreg hag e vugale, prest da renti zervich d'an oll.

« Lomm-vraz » a veze greet doutañ dre ma oa eur pezh den a hweh troatad, ken kreñv hag eur marh-limon. Gwenn-sign e oa dija e vle d'an amzer-ze... hag e vourennou ie, div vourenn hirtre hag a lakee 'nañ, ouspenn e daoulagad glaz, da vezañ hañval ouz Kelted ha Galianed al levriou istor.

Beb beure, 'daleg ma veze deut d'an traoñ, e tuore an nor, ha goude bezañ greet deg pe daouzeg paz 'barz ar porz, al liorz pe ar jardin hervez al leh e oa o chom ennañ, e harte plom, ha plantet eno, e daouarn en e hodellou, e troe e benn 'trezeg pevar hom an dremmwel en eur astenn e fri da weled douz peleh e c'hweze an avel. Hag e veze klevet neuze o lared dañ e-unan: « Norde... Sude » hervez tu an avel pe « Avelaj... glav d'abardaeznoz... grizill... stumm erh zo ganti...h.a. » hervez stumm an amzer. Pa dape gweled lein an tour douz e blas, goude bezañ eveziet ouz an oabl, e taole eur zell 'trezeg kog an iliz. « Eet eo d'ar Faved... 'Barz an toull fall emañ c'hoaz! » lare tad-koz. Pa hweze an avel dreud douz kostez Ploueg-ar-Mor: « Emañ merhed Ploueg o nehañ moan. » Pa veze poan o verzoud chapel Zant-Herve gand eur vrumenn endro dei war dosenn Vre, « Emañ Zant-Herve o c'hwehañ e dan balan glaz. » Ha me pa vezen eno, 'n e gichenn,

e chilaouen ar geriou-ze evel diouganou kouezet douz genou eur maj koz, eur pesketaer koz deut douz broiou an hanternoz, broiou misteriu, e leh ne veze ket gwelet an heol o vond da gousked e-pad eun toullad miziou, evel ma konte din, d'an noz, e kom an tan. « Heol hanter-noz », geriou hudel hag a lakee va spered da redeg pell douz Lann-Jeg, 'trezeg broiou an erh hag ar skorn peurbaduz, e leh ma veze tud gwisket gand krehin loened gouez, e tammou lochou bihan ront heb prenestr ebed.

E kom an tan... nag a euriou am-eus bet trem'net, dindan mantell ar chiminal 'n em hoañze 'kichen ma zad-koz war ar banktosel, rag aliez e chomen da gousked ti ma zad-koz pa een da weled ane'. Goude koan, mamm-goz a ree eun tantad war an oaled hag evid harz an tan da devi re brim ha derhel an tommder 'barz an ti, e lakee wamañ div pe deir moudenn vrug bet trohet gand tad-koz 'barz ar hoajou pin, 'uz da draonienn al Leñv.

Tennañ a ree douz godell e borpant e yalh-vutun, eur yalh greet gand eur wezegell kochon ha ne zizehe ket ar butun enni. Diskoulmañ a ree e yalh goustad. Tapet a ree neuze e gorn, henn skoe ouz talon e votez-koad, ha goude bezañ sunet an duellenn ha c'hwehet e-barz da argas an tammouigou butun manet enni, e kemere ar formell etre meud ha biz-yod e dom kleiz, ruze anei' 'barz ar yalh duor ha chouke ar butun enni. Dougen a ree e gorn d'e henou, gweañ ha skoulmañ a ree ar wezegell, boutañ a ree anei 'n e hodell ha neuze e tape eur hev-tan da danañ e gorn. Plijadur am-meze o weled tad-koz o jechañ war an duellenn askorn en eur astenn e vuzellou hag en eur gleuziañ e jodou ken e veze gwelet eskern e vizaj o valira 'uz d'e vourennou. Gand e viz-yod e talhe eun tamm glaou ruz war genou ar formell ken e veze krog mad an tan 'barz ar butun.

Neuze, e-leh taol ar hev en tan, e vire 'nañ 'n e dom hag a ree dañ treiñ evel eur rod, en eur displegañ eur rimadell fentuz hag a gomañse evel-henn « Bichabula, bichibi... » ha pa veze fin ar rimadell, e laren dañ: « Ale, tad-koz, lar din c'hoaz Bichabula, bichibi... » Ha ma zad-koz a hadkroge gand e rimadell ha me gantañ... laouen o weled ar hleh-tan o treiñ dirag va daoulagad, 'uz d'an oaled 'barz ar chiminal du.

—« Lar din eur gontadenn, tad-koz. »

Tad-koz a jache war e gom evid klask an awen; mamm-goz a dape ar zouflez da hwehañ war an tan; stered an eliennou a dañse 'barz ar chiminal a-raog mond da vervel ouz ar mogeriou du hag e-barz an ti didrouz e save mouez ma zad koz:

—« Eur wech e oa, eur wech e vo
Da rei an ton d'an oll gaoziou...»

Yann ha Janed a oa eet da gerhad keuneud. Ha me o vond gand Yann ha Janed d'ar hoad, eur pezh koad kalz brasoh evid re ma farrouz, ar hoajou pin a-uz d'al Leñv. Koad Yann ha Janed a oa leun a laboused dizoursi hag a loened gouez divoutin. C'hwitellad a ree ar moualhi, gragennad a ree ar biged, koagal a ree ar brini, grougousad a ree an turzunelled.... Koukourouou...koukourouou, eme tad-koz... Ar gazeg-koad a faoute pluskenn ar wezenn fao: « Emañ o houlenñ glav! Poent eo retom d'ar gêr...»

Ar moh-gouez a zaille a-greiz-toud 'mesk an drez hag al lann pa glevant Yann ha Janed o tostaad... Ha pa'h aie zerr-noz e retornet d'o zi-zoul... Dija ar bleizi a yude e foñs ar hoad... ou ou ou. Krenañ ha 'n em chouchal a reen war barlenn tad-koz.

Kemer a ree eur hlaouenn 'barz an tan, ha goude bezañ greet dei dañsal eun tammig war balv e dom, he lakee war forn e gom evid henn hadtanañ...

—« Kont eun all c'hoaz, tad-koz.»

—« Poent eo mond da gousked, Lommig. Warhoaz da noz, ma vez fur, e vo kontet eun all dit, kaerroh c'hoaz evid hini Yann ha Janed...»

Hag an deiz war-lerh e veze kontet eur gontadenn all da Lommig, hag evel-se peb noz a-raog mond da gousked. Med ne vezent ket toud ken fentuz ha hini Yann ha Janed. A-wechou, e harzent 'hanon da gousked. Kleved a ree ma zad-koz karr an Ankou o tremen war ar mêz hag e rojou o wigourad 'barz an heñchou don... Eur wech memez hag e oa koachet 'dreñv d'eur hleuz, e-noa, zoñje gantañ, rag sklêr e oa al loar, gwelet an Ankou, hir ha moan 'vel an droug-amzer, eur falz en e dom dehou, 'n e zav en eur harr staget outañ eur gazeg du ken treud hag eur vaz.

Eur wech all, o retom goude koan, douz ti eur mignon dañ, e-noa gwelet, war vord goueradenn Zant-Jeg, tost d'ar vant, kannerezed-noz o trempañ liñseliou 'barz an dour... med 'n-oa ket kredet tasteñ doute... ha neuze, 'vel lare, 'nije ket gallet mond pelloh evid ar vant, rag 'daleg ma klevont trouz eur paz bennag e tehont kuit...

Eur wech all c'hoaz, o treuzañ ar vered, da noz gouel an Oll Zent, e-noa gwelet kelerenned o tañsal war ar beziou... eneou an anaon, eme mamm-goz, retornet war an douar d'ober o finijenn ha da houl gand ar re vev pedi evite.

Ha surtoud, an deiz e oa marvet ma zad, pell diouz e vro, e-kreiz ar mor Habask, e oa deut eur big pe eur vran pe evnig ar marv, 'n-oa ket gwelet an evn med klevet mad e-noa trouz e veg, da skeiñ tri daol ouz ar frenestr vihan, 'uz d'e wele.

Kontañ a ree din c'hoaz penaoz e-noa gwelet aliez war e hent, d'an noz, pa veze o tistreiñ d'ar gêr goude bezañ bet o labourad en eur feurm bennag, tasmantou a beb seurt stumm, stignet d'ar peurliesañ, 'barz mantilli gwenn pe liñseliou... a-wechou all, pa veze sklêr al loar e veze gwelet skeudou iskiz en em astenn war douar ar parkeier pe a-uz d'an heñchou don, ouz treid ar gwez, pe o hijal o divreh divent hag o fennou disneuz.

Krenañ a reen gand an aon o klevet e goñchou spouronuz ha 'n em zeri a reen outañ war ar bank-tosel... ha pa veze deut ar momed da vond da glask an deiz war-lerh beure, n'houlent ket chom 'n em unan er gambr gand aon da glevet o tremen, e-kreiz an noz, Erwanig Plouillo gand e falz pe da weled ouz ar prenestr, a-uz d'am gwele, penn spontuz eun tasmant distroet e-touezom d'ober e binijenn.

Ar peurliesañ, ne veze kont med diouz ar marv 'barz koñchou ma zad-koz, ha memez pa veze kision da hoari eun dro d'unan bennag pe da spontañ eun amezeg, gand eur spontail hag a digase zoñj d'an dud douz ar re varv, eo e veze greet.

Plantet e veze, emezañ, war beg eur vaz, war eur hleuz, eur vestrabezenn sklêrijennet douz an diabarz. Diskouen a reas din penaoz ober ar spontail-ze. Kemer a reas 'ta eur vestrabezenn.

Gand e gontell e kleuzias anei ha goude bezañ he goullonderet e reas pevar doull 'barz ar bluskenn: daou evid an daou lagad, unan moannoh ha hirroh evid ar fri ha dindan hemañ, unan all a-dreuz evid ar genou. Pozañ a reas neuze ar penn iskiz-se war beg eur vaz goude bezañ plaset en diabarz, en eun toull kem-pennet en traoñ ar spontaill, eur houlaouenn goar. Ha pa deuas an noz, eh eas d'hen plantañ war kleuz ar jardrin, 'uz d'an hent don. Elumi a reas ar houlaouenn... Biskoaz n'em-oa gwelet c'hoaz eun dra ken fromuz. Laret e vije bet klopenn an Ankou, kollet gantañ e daoulagad, e fri hag e benn, hag en o flas, pevar doull-tan tehet diouz an ivem evid dond da spontañ ar re vev. Ma n'em-ije ket bet gouvezet petra oa, e vijen bet eet kuit gand herr en eur grial gand ar spont du.

N'am-eus ket bet gwelet aliez droug en va zad-koz. Kaer 'n-oa mamm-goz bezañ chaket aliez ha tagnouz ken aliez all, Lomm-vraz a loske 'nei da vourboutil. A-wechou, memez tra, pa veze oh ober eul labour bennag hag eh ee an traou a-dreuz, e veze klevet o hrozmolad: « C'hwez ar hi! pe c'hwez ar chas!» petamant c'hoaz « Malloz koad en horz!» « Malloz koad en horz!» Gwir eo 'n-oa ket e bar da faouta koad.

Ma zantin Madalen hag a soañgnas 'nañ pa rankas chom war e wele, a gonte din penaoz pa 'neze streviet teir pe peder gwech gand ar sifern, rag bezañ oa eur gwell strevier emezi, e lare ordinal goude e streviadenn diwezañ: « Karaho de Pognetal!», eur foeltradenn bet klevet gantañ 'barz tavarn eur porz-mor bennag...

Klevet em-eus bet ie ma zantin o lared penaoz pa n'halle ken ma zad-koz dond e traoñ e-unan diouz e wele, goude e veze bet zavet, cheñchet, gwalhet ha rahet gand e vab, ma zonton Job, e lare peb gwech, goude bezañ bet hadlakeet en e wele fresk: « Setu-me ken evruz ha Roue Spagn!» Ne oa ket gwell youleg ma zad-koz ha nebeud a dra, greet gand karantez, a ree eur bli-jadur vraz dafi.

Komz a ree din aliez ie douz ar vuhez kriz a-noa gouzañvet war moriou an hanternoz, douz ar batimañchou e oa bet lestret wame, douz e gamaraded, douz ar porziou-mor, ar broiou estañjour ha dreist-oll douz an Izland.

Mond a reen gantañ dre zoñj da bardon an Izlandeed da Bem-poull. Heuill a reen mamm-goz d'ar prosesion a-hed ar ruiou striz abaoe an iliz-koz beteg ar haë e veze stignet warnañ ar « repozour » kaerraet gand bannielou ha garlanteziou. Klevet a reen mamm-goz o kanañ din kantik Itron Varia a Gelou mad:

« Gardez bien notre nacelle
Contre la fureur des flots... »

A-hed ar haëou, 'barz al lennou-porz, ar goueletennoù prest da dizouarañ a zave o gitoniou hijet gand an avel-vor... Ha goude ar prosesion, ar ruiou bihan leun-kouch a dud gwisket gand o dillad d'ar zul... Ar plahad, ar gwraez, gand o chal hag o hoof, o zavañ-ger brodet hag o chadenn aour war o jave. Ar baotred gand o zokou du war gostez o fenn, amparfal en o rochedou lien hag o habid-eured... an ostaleriou leun a drouz hag a voged butun; an izlandeed o klask argas o zoñjou du a-daoliou chopinadou jistr ha gwin-ardant.

Kraped a reen ie war-lerh mamm-goz beteg kroaz an Intañved pe mond a reen ganti beteg chapel an Dreinded evid gwelet eur wech c'hoaz tremen ar goueletennoù hag o heuill ar pellañ ma veze gallet pa skoent war-du an Hanternoz.

Eun toullad miziou a-raog ma varvas tad-koz, e oa bet kem-pennet, e Lann-Boull, eur oueletenn evid ober eun diskouezadeg diwar-benn ar besketaerez en Izland. Diskouezet e veze enni, war panellou ha taolennou, buhez an Izlandeed. Gwelet e veze ar batimañchou o kuitaad Lann-Boull, o verdeñ 'trezeg an Izland war eur mor kounnaret pe oh aïed e porz-mor Reykjavik. Ar var-toloded o pesketa douz bord ar vatimant, en Izland, pe war vord eun doris e biojou an Douar-Nevez, darn all o skijañ pennoù ar morued pe o sallañ, pe o verniañ ane' 'barz kal ar oueletenn. Gwelet e veze ar skomgrehed o tremen war ar mor dirag ar batimañchou, ar reuniget o ruzañ war ar skom hag an « heol hanternoz » o sevel.

Galled a ree pep hini, en eur dremen, taol eur zell ouz an tam-mig lochig striz e veze preparet enni gand ar « mous » prejou ar besketaerien. Miret e oa bet ie o fledou, stignet an eil a-uz d'egile, eun espes loch-ki e leh ma kouskent war ar plouz pe ar meleuz pa hallent kad eur momed da diskuizañ rag keid ha ma

veze tapet morued ne veze ehan ebed nag evid debri nag evid kousked. Diskouezet e veze eun spes Jak, gwisket gand dillad an Izlandad: eur boned hanvet « suroit » war e benn, eur porpant hag eur bragou « siret » evid e warezi douz ar glav, an erh hag an dour-mor, e dreid e-barz peziou botoiou pounner hag a grape beteg e daoulin. Ar botoiou-ze hanvet « sabots-bottes » a veze greet gand kerer ar barrouz. Ar pesketaer a brene e votou-koad hag a gase ane' d'ar herer da stagañ oute heuzou lien-tev. Dindan o zoliou, e veze poentet eur zolenn all e ler pe e koutchou ha beg ar votez a veze kreñvaet pe houarn-wisket gand eur blakenig houarn-tanav.

Nag a hini, siwaz, pa ouelede e vatimant, a zo bet beuzet dre ma 'neze ket amzer da dennañ an arhenadou pounner-ze.

Pa glevas ma zad-koz e oa ar oueletenn-ze e lenn-porz Lann-Boull, e houlenas digand va mamm mond ganin d'he viziti. Eñ, siwaz, e-nije bet c'hoant moarvad da vond ie, med n'halle ket ken zevel diouz e wele, ar paour-kêz koz.

Mond a ris 'ta ha pa retornis d'ar gêr, e rankis kontañ dañ, dre ar munud, toud pezh a oa diskouezet d'an dud. Goulennata a ree ahanon, heb ehan, war beb tra... Reykjavik... Miquelon... med eun dra dreist-oll a-noa c'hoant da houvezed, hag-eñ em-oa gwelet 'nañ:

—« Gwelet 'teus, war ar skeudennou, heol hanter-noz? »

Heol hanter-noz, ya, 'vel just, gwelet em-oa an dra vuzuduz-se. Ha ma zad-koz da displegañ din c'hoaz eur wech gweledva divoutin biojou an Izland hag ar Groenland, sklêrijennet gand eun heol gwenn misterius evidon hag ah ankoue mond da gousked pa'h aie ar momed d'an noz da ledañ he mantell war douarou Breiz-Izel.

Prestig goude e varvas d'an oad a bevar bla ha pevar-ugent... heb bezañ gwelet a-raog mond d'ar béd all ar oueletenn diwezañ e lenn-borz Lann-Boull a-noa kuiteet 'nei pemp kwech ha tre-gont e-pad e vuhez evid skeiñ 'trezeg broiou an Hanternoz.

Paotr Jeg.

Kumunded Europa hag ar yezou bihan

Bureo Europa evid ar yezou minorezel

Kouviet gand Strollad Kannaded Socialist Parlamant Europa, eun hanterkant bennag a zileuridi euz ar hevredigeziou o stourm evid divenn ha kas war-raog yez o bro e Stadou ar Gumunded o-deus bet en em vodet, e deveziou kenta miz mae 1982, e Palez Europa Strasbourg.

Eno e oe roet lañs d'ar menoz sevel, e diabarz Parlamant Europa, eur bagad-studi hag oberia diwar-benn yezou « bihan » an deg bro kevredet gand ar Gumunded. Kement-mañ a deue da heul, or bezet soñj, ar skrid bet votet gand ar Parlamant, e miz here 1981, a-du gand ar « yezou ha kulturioù rannvro » hag evid sevel eur « skrid-díazez gwirioù ar minoreleziou etnikel »...

E-doug ar bloavez 82-83, e oe krouet eur bagad « etre-strolladoù » („intergroupe“) gand kannaded euz an oll pe ar peuzoll euz ar hostezennou politikel e Parlamant Strasbourg, da ober war-dro kudennoù ar yezou-minoreleziou.

E-pad emvod miz mae 82, e Bruxelles, e oa bet divizet gand an dileuridi kroui eur gevredigez hag a rofe aliou da Parlamant Europa diwar-benn ar yezou bihan, hag ar Parlamant ouz he harpa endra ma hellfe. Setu eno orin ar huzul etrevroadel bet savet e 82-83, ennañ, da genta, eun dileurriad hepken evid pep hini euz deg Stad ar Gumunded, ha roet dezañ da ano e saozneg: « European Bureau for lesser used languages », hag e galleg: « Bureau Européen pour les langues moins répandues ». A-dra-zur, n'eo ket gwall-gaer an ano diweza-mañ! Ar pezh a gont, avad, eo al labour a vo greet gand ar gevredigez nevez, — hag a-bouez-braz a hellfe beza al labour-ze...

Lakeet e oa bet da rener ar strollad an Iwerzonad Donall O'Riagain ha gouarnamant Iwerzon o veza kinniget eun ti e Dulenn evid ar bureoiou hag an implijidi, setu ma'z eo bet diazezet ar sekretourva e kêr-benn Bro-Eire.

Nevez 'zo, - ha da heul eur vodadeg all bet dalhet e Bruxelles, adarre war goulenn Parlamant Europa, anvet eo bet da Brezidant an « European Bureau » or heneil Joan Dorandeu, eur Hatalanad anezañ, penn-sekretour D.P.L.F. (« Défense et Promotion des Langues de France »), ha Donal O'Riagain a zo bet lakeet da Zekretour ar gevredigez, karget eta da ren ar Zekretourva e Dulenn.

A-hend-all, divizet e oa bet e Bruxelles e vefe savet, e peb Stad ar Gumunded, eur Huzul-bro euz an « European Bureau ».

Setu a zo bet greet, d'an 30 a viz here, evid Bro-Hall, ano ar Huzul o veza: **Comité français du Bureau Européen pour les langues minorisées.** En e stumm a-vremañ, 15 den a zo ennañ: ar Prezidant Dorandeu ha daou zileuriad oh ober evid broiou Alzas, Breiz, Katalonia hag Euskadi-Nord, Flandrez, Korsika hag Oksitania. Ar Huzul o helloud beza klokaet da houe gand dileuridi all. Evid Breiz, emañ Andreo Lavanant, penn-rener « Diwan » hag Arman Keravel, ken-sekretour Emgleo Breiz.

Divizet 'z eus bet, ouspenn-ze, e vo savet, e diabarz peb Stad, eur huzul pe komite evid pep hini euz ar yezou ma stourmer evito. Gand se, amañ e Breiz, chom a ra da lakaad en e zav, ar huzul evid or bro. - A. Lavanant hag A. Keravel o-deus kaset d'an oll strolladou sevenadurel o stourm evid ar brezoneg (hag evid ar gallo) eul lizer e brezoneg hag e galleg o kinnig dezo en em voda evid lakaad en e zav ar homite nevez-mañ. Kenta ma vo gelllet e vo merket devez ar vodadeg-ze, - moarvad e miz du.

A. K.

Planedenn

Kelaouenn oll-vrezoneg
o tond er-mêz peder gwech ar bloaz
80 lur
6, ru Longue Monroulez

Troid e Breiz Enklaskerien Europa

Evid ar bloavezh 1984, ez eus bet gouestlet gand « Komision Kumunde-riou Europa », war houlenn Parlamant Europa, eur yalhad a 100.000 « skoed » (« écus ») evid harpa oberou « skweriuz » da zivenn yezou bihan an deg Stad kevredet.

Implijet 'z eus bet eun darn euz ar yalhad-se evid harpa an « European Bureau » hag evid paea da 40 den beajou-studi e broiou ar Gumunded diwar-benn ar yezou « minorezel » a gaver enno hag ar pez a vez greet da rei plas dezo war tachennou an deskadurez, an oberou sevenadurel, ar media, ar vuhez publik (1).

Euz a Vreiz, gelllet o-deus evel-se eun tri pe bevar den mond d'ober troiadou-enklask e broiou keltieg tramor: e Bro-Skos eo bet or heneil Andreo Merser, e Kembre pe Iwerzon, unan pe zaou euz kelennerien « Diwan ». (Tro on-no da lenn, amañ, diwezatohig, dezrevell Merser a-zivoud e veaj e Bro-Skos).

Evel-se 'z eus deut d'ober eun droiad dre Vreiz seiz den, bet roet dezo eur yalhad d'ober eun enklask diwar-benn ar brezoneg. Daou anezo, Fri-zoniz euz Groningen, o-deus greet eun tremen en or bro... heb m'o-defe bet darempred, war a zeblant, gand stourmerien ar brezoneg nag e Brest nag e Roazon, diouz ma ouzom. Pemp all, avad, bet prientet o beaj (war houlenn an « European Bureau ») gand A. Keravel hag A. Lavanant, o-deus kejet gand eun toullad mad a gelennerien hag a stourmerien a-hed ar zizunvezriad int bet dre zu-mañ.

Ar pemp den-ze a oa anezo tri Friùlad (2), - daou gelenner hag eur helaouenner, - eur Gembreadez hag hi eur vrezonegerez ampart, hag eur Skosiadez. Goude daou zevrez e broiou Brest ha Lezneven, d'ar 17 ha d'an 18 a viz gwengolo, bet int e Kemper, d'an 19, e Sant-Brieg hag e Roazon, d'an 20 ha d'an 21.

Digemeret int bet gand pennadureziou euz ar Skolioù-Meur, euz an Deskadurez (eun Enseller Akademiez ha Rektor Roazon), euz eur Skolaj, eul lise hag eur Skol-Vistri, gand rener servijou ar Prefed-Rannvro, gand an Aotrou Le Treut, eil-Prezidant dileuriadet Bro-Vreiz, gand Erwan Dollo, kannad Sant-Brieg karget da studia danvez-lezenn Destrade. Ne oam ket da heul or bizitourien ha n'ouzom ket kement o-deus desket digand ar re o digemere diwar-benn ar pez a vez greet, pe ne vez ket greet, gand ar Stad evid ar brezoneg. A-bouez-braz avad o-defe ar pennadureziou-ze gouezet e vez sellet a-dost hiviziken da houzoud penaoz e vez gwarezet gwiriou sevenadurel ar Vretoned. Ha kelou euz beaj-studi yalhourien Kumunded Europa a vez kaset, na petra 'ta, da Bariz...

Gellet o-deus or pemp biziter mond en eun nebeud a skolioù ma reer enno gand ar brezoneg (Skol Diwan Lezneven, eul lise prevez euz ar memez kêr, Skol ar Vistri Kemper). Bet int en « Oaled Diwan », e Treglonou ha klevet eno diwar-benn oberiantiz ar strollad-mañ hag e skolioù. Ha dreist-oll, darempredou e-leiz o-deus bet gand ar re a vez o labourad evid ar brezoneg: emweladennou a oa bet urziet evid-se e Brest (18 den, e Kreizenn an Arzou Pobl), e Lezneven (eun 8 bennag, en eur pred-boutin hag e-pad eur bizit en eul lise), e Kemper (20 den bennag, e divizou prientet gand Tangi Louarn) hag e Roazon (20 den bennag, peb tra o veza bet aozet gand ar C.R.I.B., Kreizenn Gelaoui Breizeg Kêr Roazon). Da lavared eo o-deus bet divizet gand ouspenn tri-ugent a gelennerien hag a stourmerien. Gand muioh c'hoaz e vije bet tu, m'e-nefe padet ar veaj daou pe dri devez ouspenn. Peadra, anad eo, da zastum e-leiz a desteniou hag a zisklêriaduriou war stad or yez, war or goulennou, war doare-ober renerien ar vro e-keñver ar brezoneg.

Eun draig all pe zaou c'hoaz: digemeret eo bet or bizitourien e daou di-kêr: e Lezneven hag e Roazon; komzet o-deus, e galleg... hag e brezoneg (ar gelennerez a Vro-Gembre), dirag R.B.O. ha diskouezet ha klevet int bet war FR3 Roazon; meneget eo bet o beaj hag o fal war ar helaouennou bemdez.

Kredi a reom eta e vo bet frouezuz an enklask greet en or bro gand « yalhourien » Kumunded Europa.

*

Evid ar bloaz 85, e vo roet 60 yalhad-studi, dibabet e-touez ar re o-do bet kaset o goulenn a-raog ar henta a viz here. Klasket on-eus lakaad embann eun ali, e miz gwengolo, war ar goulennou-ze a oa da gas buan-habuan da Vruelles, nemed n'eo ket bet moulet or skridennig war ar helaouennou-bemdez. Re ziwezad e oa evid E.B. hag evid « Diwan » kas

kelou da gelaouennou an emzao ha red eo bet deom tremen gand rei da houzoud d'eun toullad strolladou a beb kostezenn.

A. Keravel.

(1) Ar yalhad roet gand budjed Europa a zav da 750 a « skoejou » (talvoudegez ar skoed europad, e miz here 84: war-dro 6,80 lur gall). Peb beajour-yalhour e-noa da renta kont euz e veaj a-raog ar henta a viz here.

(2) **Bro-Friül** pe Frioul, en Italia ar biz, e « provincia » Udine (kêr-benn ar Friüliz), e Nord Bro-Venezia, ha bet lakeet gand lezenn-diazez 1948 e diabarz « regione Friuli-Venezia-Giulia », — unan euz ar pemp rannvro roet dezo eun dam-emrenez (ar peder all o veza: broiou Sicilia, Sardegna, Trentino-Alto-Adige ha Valle Aosta). Anavezet eo Bro-Frioul dreist-oll ablamour d'ar barrad kren-douar c'hoarvezet e 1976 hag a zistrujas enni eun niver braz a gêriadennou euz he menezioù.

Poblet eo bro-Frioul gand Ladino-Romanched pe Ladino-Romanted, kerent tost dezo al Ladined all o chom e traoniennou an Dolomitou, pelloh war-du ar Hornog (pe ar Gwalarn kentoh), darn anezo etrezeg ha darn all e-barz Bro-Drentino (eur vro oh ober gand eur yez hermaneg). Kalz niverusoh eo ar Friouliz avad (e-troiu 900.000 den emaint) evid al Ladined all (30.000 e bro-Itali ha 40.000 e bro-Suis).

Bez' ez eus 500 pe 600.000 Frioulad oh implij bemdez yez o bro. Abaoe eun tregont vloaz bennag, e stourm eun toullad kelennerien, beleien, studierien hag all evid ma vefe anavezet gwiriou o yez hag o zevenadur. Evid ar mare, m'am-eus komprenet mad, n'int ket deut a-benn da gaoud e vefe kelennet ar friouleg en o skolioù. Dre forz klemm, striva hag ober eun tamm trouz, gellet ez eus bet lakaad digeri eur Skol-Veur en Udine (Udine, en Italianeg), nemed ne vez enni tamm kelenadurez ebed euz ar friouleg...

Koulskoude, e oa bet merket e Koñstitution an Itali, e 1947, e vefe « gwarezet gand ar Republik ar minoreleziou a yez ». N'eo bet sevenet ar bromesa-ze, avad, nemed evid an alamaneg e Tirol-ar-Su (bro-d-Trentino), evid ar galleg e Traonienn Aosta hag evid ar sloveneg e broiou-Gorizia (Gorica) ha Trieste (Trst), — ar re-mañ o veza e-barz ar memez « regione » ispisial ha bro-Frioul, koulskoude... Ha c'hoaz: damzevenet a zo tostoh deuz ar wirionez, rag meur a dra a vez nahet ouz ar yezou-mañ evid rei an tu kreñva dalhmad d'an italianeg...

Eun dra all da venegi c'hoaz diwar-benn bro-Frioul: roudou e-leiz (savaduriou, peziou-moneiz, podou, hag all...) a gaver enni euz ar « Gelted dreist-an-Alpou ». Kredi a reer ez eo braz-mad lodenn ar « heltiegez » e orin Friouliz. Roudou a vefe chomet euz ar heltieg koz, gwir eo, e kalzig a anioù-leh euz Itali an Nord, evel e bro-Otrich, bro-Suis ha... bro-Hall.

Radio ha T.V.

Ar brezoneg war-gil

1.- War Radio-Breiz-Izel

N'eo tamm ebed war-gresk eo e ya lodenn ar brezoneg e programou ar post badezet « diouyezeg » ar « Radio digreizennet » bet krouet e Kemper tremen daou vloaz 'zo bremañ hag e-neus kemeret plas Radio-Brest.

Na petra ne oa ket bet lavaret, e 1982, e vefe an amzer da rei d'ar brezoneg war ar post nevez, roet dezañ da ano « Radio-Bretagne-Ouest » gand an astenn a « Radio-Breiz-Izel »!... lavaret ha gouestlet dre gontrad: **pemp eurvez hanter bemdez**, — kement hag a veze skignet **beb sizun**, war gwagennoù Kimerh (O.M.) ha Tredudon (M.F.)... Eur hontrad, eur skrid-emgleo, sinet etre Radio-France (perhenn R.B.O.-R.B.I.), Kêriou Kemper, Brest ha departamant Penn-ar-Béd, ar re-mañ o rei neuze pep hini 500.000 lur da Radio-France. (N'ouzon ket ha dalhet eo bet ar seurt yalhadoù e 1983 ha 84).

Gwir a-walh eo e veze eun tamm brao a vrezoneg war R.B.O.-R.B.I., adal ma krogas da skigna war deir pe beder hirder-gwagennoù MF, gand eur pemp bennag a abadennoù keleier, gand kronikennou ha divizou all e brezoneg, pe brezoneg enno, ha skignet **a-hed an devez**.

N'eus bet biskoaz avad ar 5 eurvez hanter bemdez prometet, na pell alese, — gand konta sonerez, kanaouennoù ha titrou e brezoneg (hag e galleg da heul)... Marteze ez eus bet 15 eurvez bennag ar zizun en oll, pa oa an hirra evid or yez, e dibenn 1982 hag e 1983.

Setu amañ ar gont savet, e penn kenta 1984, da heul disklêriaduriou tud R.B.O. o-unan ha bet merket ganin en va respont da Enklask « Gal-loudou Lehel ha Rannvroel » Kuzul Europa, e miz genver - miz c'hwevrer ar bloaz-mañ, diwar-benn ar Yezou minorezel:

- 1 eurvez 50 mn. bemdez euz al lun d'ar gwener, da lavared eo: 9 eurvez 10 evid ar pemp devez-se;
- 2 eurvez, d'ar zadorn;
- 2 eurvez 57 mn., d'ar zul;
- pez a ree **14 eur 7 munutenn** evid an eizteizvez.

Ha setu ar gont evid bremañ, goude an hañv, hag hervez an taolennou embannet gand « Ouest-France »:

- 1 eurvez 35 mn., bemdez, euz al lun d'ar gwener (15 mn. a geleier; 15 mn. evid kronikenn R. Derrien; 65 mn. evid Serr-Noz L. Guillamot), da lavared eo 7 eurvez 55 mn., evid pemp devez kenta ar zizun;
- 1 eurvez 45, d'ar zadorn;
- 2 eurvez 45, d'ar zul;
- pez a ra en oll: **12 eurvez 25 munutenn** evid an eizteizvez.

Lavaret vo deom n'eus ket aze eur hammed braz war-dreñv. Bez' ez eo unan koulskoude (42 munutenn). Ha n'eus eno nemed chifrou. Red eo selled a-dostoh. N'eus mui nemed 3 abadennoù a geleier e brezoneg, oh implij 15 munutenn d'an hirra, — e-leh 5 ma oa kentoh, — ha **pa oa 20 munutenn war Radio-Brest**, a-raog na oe serret ar post-mañ evid digeri R.B.O. Hag an abadennoù hirroh, nemed kronikenn deut ken mad Remi Derrien, o veza lakeet d'ar pardaez, mare falla an deiz evid kaoud selaouerien-radio...

Ne ran, ar miz-mañ, nemed diskouez pegen anad eo ne zent ket **R.B.O.**, hag a-dreñv R.B.O.: renerien **Radio-France**, — ouz promesaou 1982 hag eo eet lodenn or yez war-gil.

Gwelet e vo penaoz emañ an traou, bremañ, war **Radio-Armorique** (2 eur ar zizun, d'ar zul, netra e brezoneg a-hend-all), ha dreist-oll war **FR3-Breiz** (eun eurvez 20 munutenn d'ar zul, en eun abadennoù nemeti, lakeet a-gostez « Taol-lagad » ar gwener... eun taolig gwall-verr, evid eun devez-pemdez). Ha distrei a raim war gomzou dihouzañvuz M. Le Bris, rener ar programou: « Koll a ra FR3 selaouerien gand ar brezoneg », « **Ne ran ket foultr kaer gand kultur ar bobl** »... Petra 'n diaoul a hell soñjal e « Rener ar Programou brezoneg » a gement-se?...

A. K.

Kemennou

Geriadur braz:

Ezomm eun hanter-kant bennag a dud a zo evid c'hoari gand sizailloù ha peg (tu a zo da adskriva, ma kavet gwelloc'h), evid skoazella ahanom da zevel or geriadur braz. N'eo ket diêz al labour d'ober, tamm ebed. Ouspenn, n'eo ket red beza eur maill war ar brezoneg. N'eus ket ezomm kalz amzer. Ma'z eus tud a-walh a lakfe o ano, e vefe greet al labour en eur zizurvez.

Skrivit da Vrud Nevez, hag e vo kaset peb tra deoh.

Dornskridou gwenedeg:

Ezomm zo Gwenedourien (re all a hell lakaad o ano ivez, evel just) evid adskriva dornskridou bet savet e gwenedeg. Red e vo ober gand doare-skriva geriadur Meriadeg Herriou. Adskrivet gand eur mekanik, e vefe dreist, med tu a zo d'ober ivez gand an dorn, gand ma vo êz da lenn.

Evid lakaad hoh ano, skrivit da Vrud Nevez.

Roll Kazetennou Breiz:

Embannet 'z eus bet gand **Skol Uhel ar Vro** eul levrig ma vo kavet e-barz roll an darn-vrasa euz ar hazetennou breizeg. Evid kaoud anezañ kas eur golo gand timbrchou (6,50 L) da « Skol Uhel ar Vro », B.P. 66A 35031 Rennes Cedex.

Ober sport e brezoneg:

M'ho-peus c'hoant ober sport en eur gomz brezoneg,, it da Gastell-Fur, e Gwinevez Lokrist. Eno e helloh deski gwaregata hag ober Naginata beb merher da 16 e.

Kavet e vez **Brud Nevez** da brena e ti:

Ar Bed Keltieg, ru ar roue Grallon, Kemper.
Gwalarn, ru des chapeliers, Lannuon.
Breiz, 10, rue du Maine, Paris.
Breiz, 17, ru Pennhoet, Roazon
Kornog, 22, ru ar Vur, Montroulez.

